

Ստրասբուրգ, 2019 թ. հոկտեմբերի 14
Կարծիք թիվ 961 / 2019
CDL-AD(2019)018
Բնօրինակը՝ անգլերեն

ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ ՀԱՆՈՒՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՄԻՋՈՑՈՎ
(ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԾԻՔԸ ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԻ «ԿԱՆԱՆՑ
ՆԿԱՏՄԱՍԲ ԲՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԲՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՄԱՆ ԵՎ
ԴՐԱ ԴԵՄ ՊԱՅՔԱՐԻ ՄԱՍԻՆ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ» (ՍՏԱՄԲՈՒԼՅԱՆ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱ)
ՎԱՎԵՐԱՑՄԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Ընդունվել է Վենետիկի հանձնաժողովի կողմից, 120-րդ լիազումար նիստում
(Վենետիկ, 2019 թ. հոկտեմբերի 11-12)
տ-ն Աուրելա ԱՆԱՍՏԱՍԻ (անդամ, Ալբանիա)
տ-ն Վերոնիկա ԲԻԼԿՈՎԱՅԻ (անդամ, Չեխիայի Հանրապետություն)
պ-ն Ֆիլիպ ԴԻՄԻՏՐՈՎԻ (անդամ, Բուլղարիա)
տ-ն Ռեզինա ԿԻԵՆԵՐԻ (անդամ, Շվեյցարիա)
պ-ն Մարտին ԿՈՒԻԵՐԻ (փոխարինող անդամ, Նիդերլանդներ)
դիտարկումների հիման վրա

Բովանդակություն

I. Նախաբան	3
II. Կարծիքի ընդգրկման ոլորտը.....	3
III. Ստամբուլյան կոնվենցիա	6
IV. Միջազգային պարտավորություններ	14
V. Գնահատում.....	19
VI. Եզրակացություններ.....	36

I. Նախաբան

1. 2019 թ. հունիսի 25-ին Հայաստանի արդարադատության նախարար պ-ն Ռուստամ Բադասյանը դիմել է Վենետիկի հանձնաժողովին՝ Հայաստանի համար Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի մասին Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիայի (Ստամբուլյան կոնվենցիա) վավերացման սահմանադրական հետևանքների առնչությամբ կարծիք տրամադրելու խնդրանքով:

2. Հայաստանը Ստամբուլյան կոնվենցիան ստորագրել է 2018 թ. հունվարի 18-ին, իսկ վավերացման գործընթացը դեռ ընթացքում է:

3. Սույն կարծիքի տրամադրման համար զեկուցողներ են նշանակվել տ-ն Աուրելա Անաստասը, տ-ն Վերոնիկա Բիլկովան, պ-ն Ֆիլիպ Դիմիտրովը, տ-ն Ռեգինա Կիեները և պ-ն Մարտին Կուիերը: Սույն կարծիքը տրամադրվել է նրանց ներդրումների հիման վրա:

4. Սույն կարծիքը քննարկվել է հիմնարար իրավունքների, ազգային փոքրամասնությունների և գենդերային հավասարության հարցերով ենթահանձնաժողովների համատեղ հանդիպման ընթացքում, 2019 թ. հոկտեմբերի 10-ին, այնուհետև ընդունվել է Վենետիկի հանձնաժողովի 120-րդ լիազումար նիստում (Վենետիկ, 2019 թ. հոկտեմբերի 11-12):

II. Կարծիքի ընդգրկման ոլորտը

5. Վենետիկի հանձնաժողովը ցանկանում է սկսել այս կարծիքը՝ կրկնելով մի շարք կարևոր կետեր: Նախևառաջ, պայմանագիրը վավերացնելու և դրա պարտավորությունները ստանձնելու ընտրությունը¹ պետության ինքնիշխան գործողություն է: Պետությունները պարտավորություն չունեն վավերացնելու պայմանագրեր, որոնք բխում են միջազգային իրավունքից, թեև պետությունները, որոնք ստորագրել են որևէ պայմանագիր, պարտավոր են «ձեռնպահ մնալ այնպիսի գործողություններից, որոնք հակառակ են այդ պայմանագրի առարկային և նպատակին»²: Որևէ պայմանագիր վավերացնելու կամ չվավերացնելու մասին որոշումն արտացոլում է գործիքի իրավական գնահատումը և տարբեր քաղաքական, գաղափարական, տնտեսական, սոցիալական, մշակութային և այլ շահեր:

6. Երկրորդ՝ միջազգային և ներքին իրավական կարգերի միջև հարաբերությունների տեսակի առումով ներպետական լուծումները խիստ բազմազան են: Վենետիկի հանձնաժողովն այս հարցն ուսումնասիրել է ամենայն մանրամասնությամբ իր

¹ Տես. Միջազգային պայմանագրերի իրավունքի մասին 1969 թվականի Վիեննայի կոնվենցիա, հոդվածներ 12 և 14:

² Միջազգային պայմանագրերի իրավունքի մասին 1969 թվականի Վիեննայի կոնվենցիա, հոդված 18:

նախորդ աշխատանքում, մասնավորապես՝ Մարդու իրավունքների պայմանագրերի իրականացման մասին իր զեկույցում³ և Ռուսաստանի Դաշնության սահմանադրական դատարանի մասին դաշնային սահմանադրական իրավունքում փոփոխությունների վերաբերյալ իր միջանկյալ կարծիքում⁴: Վերը նշված հարաբերությունների ընտրությունը նույնպես պետության ինքնիշխան գործողություն է⁵: Ի վերջո, միջազգային իրավունքի որևէ գործիքով պարտավորվելուց հետո պետությունից պահանջվում է Միջազգային պայմանագրերի իրավունքի մասին 1969 թվականի Վիեննայի կոնվենցիայի 26-րդ հոդվածով (*Pacta sunt servanda*) «բարեխղճորեն» կատարել պայմանագրով սահմանված պարտավորությունները: Վիեննայի կոնվենցիայի 27-րդ հոդվածը («Ազգային օրենսդրությունը և պայմանագրերի պահանջների պահպանումը») նախատեսում է նաև, որ «մասնակից պետությունը, որպես պայմանագիրը չկատարելու արդարացման պատճառաբանություն, չի կարող վկայակոչել իր ներքին իրավունքի դրույթները»: Սա նշանակում է, որ պայմանագրի վավերացումից և ուժի մեջ մտնելուց հետո ներպետական իրավունքի վրա հիմնված ոչ մի իրավական փաստարկ, ներառյալ՝ սահմանադրական իրավունքի վրա հիմնված փաստարկները, չի կարող արդարացնել որևէ գործողություն կամ անգործություն՝ ի խախտումն միջազգային իրավունքի⁶: Միջազգային իրավունքի ազդեցությունը պետության ներքին իրավական համակարգում միջազգային իրավական դրույթների բարեխիղճ (*bona fide*) կատարման էական բաղադրիչ է:

7. Ինչ վերաբերում է միջազգային պայմանագրերի վավերացման գործընթացին՝ սահմանված ներպետական մակարդակում, ՀՀ սահմանադրությունում նշվում է, որ «Սահմանադրությանը հակասող միջազգային պայմանագրերը չեն կարող վավերացվել» (Հոդված 116(3)): Սահմանադրության հոդված 168(3)-ի ուժով Հայաստանի սահմանադրական դատարանն իրավասու է «մինչև միջազգային պայմանագրի վավերացումը որոշել դրանում ամրագրված պարտավորությունների համապատասխանությունը Սահմանադրությանը»: ՀՀ սահմանադրական դատարանի մասին սահմանադրական օրենքի հոդված 72(1)-ի ուժով⁷ ՀՀ

³ Տես. Վենետիկի հանձնաժողովի զեկույց ազգային օրենքներում միջազգային մարդու իրավունքների պայմանագրերի կիրառման և դատարանների դերի վերաբերյալ (CDL-AD(2014)036): Վենետիկի հանձնաժողով, Մարդու իրավունքների վերաբերյալ միջազգային պայմանագրերի կարգավիճակը (CDL-STD (2005)042):

⁴ CDL-AD(2016)005, CDL-AD(2016)016-ի հավելված, կետեր 81 *et seq.*

⁵ Տես. օրինակ՝ Անդրե Նոլլկաեմպեր, Ներպետական դատարաններ և միջազգային իրավունքի գերակայություն (André Nollkaemper, *National Courts and the International Rule of Law*), Oxford University Press, 2012, էջ 68-70: Ուշագրավ է, որ ըստ հետազոտությունների՝ նախադեպային իրավունքի միջոցով միջազգային իրավունքի կիրառության սահմանադրական կարգի բնույթն ավելի պակաս կարևոր է միջազգային իրավունքի ազդեցությունը բացատրելու համար, քան հաճախ ենթադրվում է. Ջ. Գերարդս և Ջ. Ֆլյորեն (խմբ.), Ներպետական դատական պրակտիկայում Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի և ՄԻԵԴ-ի վճիռների կիրառումը (J. Gerards & J. Fleuren (eds.), *Implementation of the European Convention on Human Rights and of the Judgments of the ECtHR in national case-law*), Intersentia 2014, էջ 371:

⁶ Լեհաստանի քաղաքացիների նկատմամբ վերաբերմունքը (*Treatment of Polish nationals*), PCIJ Rep. 1932, Ser A/B, No. 44, էջ 4:

⁷ «1. Մինչև Ազգային ժողովի կողմից միջազգային պայմանագրի վավերացումը դրանում ամրագրված պարտավորությունների՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցով Սահմանադրական դատարան է դիմում ՀՀ նախագահը» http://www.concourt.am/english/law_cc/index.htm

կառավարությունը դիմում է Սահմանադրական դատարանին՝ Ազգային ժողովի կողմից վավերացման ենթակա ցանկացած միջազգային պայմանագրի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանությունը որոշելու վերաբերյալ նախքան դրա վավերացումը:

8. Հետևաբար, ՀՀ սահմանադրությանը որևէ պայմանագրի համապատասխանության գնահատումը ՀՀ սահմանադրական դատարանի խնդիրն է: Վենետիկի հանձնաժողովի նման միջազգային փորձագիտական մարմինների արտահայտած կարծիքները կարող են օգնել Դատարանին իր առաջադրանքը կատարելիս՝ տրամադրելով համապատասխան միջազգային պայմանագրի արտաքին իրավական վերլուծություն, սակայն Վենետիկի հանձնաժողովը չի կարող որոշակիորեն գնահատել Կոնվենցիայի սահմանադրական հետևանքները, այնքանով, որքանով այն իրավասու չէ հեղինակավոր կերպով (վստահելիորեն) մեկնաբանել Հայաստանի սահմանադրությունը: Այդուհանդերձ, այս տեսակետները ծառայում են որպես ներդրում պայմանագրերի վավերացման վերաբերյալ հանրային քննարկումներում:

9. Սույն կարծիքը հայցելիս, ՀՀ արդարադատության նախարարը խնդրել է Վենետիկի հանձնաժողովին գնահատել Ստամբուլյան կոնվենցիայի վավերացման սահմանադրական հետևանքները՝ առանց հստակեցնելու, թե ինչ սահմանադրական հետևանքների վրա պետք է սևեռվեր Վենետիկի հանձնաժողովը: Անցյալում Վենետիկի հանձնաժողովը գնահատել է առանձին պայմանագրերի սահմանադրական հետևանքները: Օրինակ՝ 1998 թվականին այն ընդունել է կարծիք Եվրոպական միությանն Էստոնիայի անդամակցության հետ կապված սահմանադրական հարցերի վերաբերյալ⁸: 2000 և 2008 թվականներին այն գնահատել է սահմանադրական հարցեր, որոնք ի հայտ են եկել Միջազգային քրեական դատարանի Հռոմի կանոնադրության վավերացման հետ կապված⁹: Իսկ 2001 թվականին, Հայաստանի խնդրանքով, այն հրապարակել է կարծիք Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի վավերացման վերաբերյալ¹⁰: Այդ վերջին կարծիքում ներառված է ընդհանուր բաժին՝ ՀՀ սահմանադրության և միջազգային պայմանագրերի միջև փոխհարաբերությունների մասին: Թեև իրավական դաշտը մասամբ փոփոխվել է 2005 և 2015 թվականներին տեղի ունեցած սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում, հիմնական սկզբունքը, այսինքն, որ եթե Սահմանադրության և որևէ պայմանագրի միջև հայտնաբերվում են հակասություններ, ապա «մինչև տվյալ պայմանագրի վավերացումը պահանջվում է սահմանադրական փոփոխություն» (3-րդ կետ) մնում է կիրառելի: Նույնը վերաբերում է «հակասություն» եզրույթի սահմանմանը, որպես «երկու դրույթների միջև խիստ

⁸ Եվրոպական միությանն Էստոնիայի անդամակցության հետ կապված սահմանադրական հարցերի վերաբերյալ կարծիք (CDL-INF(98)10):

⁹ Միջազգային քրեական դատարանի Հռոմի կանոնադրության վավերացմամբ ի հայտ եկած սահմանադրական խնդիրների վերաբերյալ գեկույց (CDL(2000)104), Միջազգային քրեական դատարանի Հռոմի կանոնադրության վավերացմամբ ի հայտ եկած սահմանադրական հարցերի վերաբերյալ երկրորդ գեկույց. Միջազգային քրեական դատարանի Հռոմի կանոնադրության վավերացմամբ ի հայտ եկած սահմանադրական հարցերի վերաբերյալ գեկույցի լրացում (CDL-AD(2008)031):

¹⁰ Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի վավերացման՝ Հայաստանի Հանրապետության 1995 թվականի Սահմանադրությանը համապատասխանության վերաբերյալ կարծիք (CDL-INF(2001)25):

անհամատեղելիություն, այսինքն՝ Սահմանադրության և պայմանագրի մեջ առկա դրույթների» (4-րդ կետ):

10. Ուստի այս կարծիքում և իր նախորդ փորձին համահունչ՝ Վենետիկի հանձնաժողովը կանդրադառնա հանրային (իրավական) քննարկման առարկա դարձած հարցերին՝ կապված Հայաստանում կամ այլուր այս Կոնվենցիայի վավերացման հետ, որոնց մասին Վենետիկի հանձնաժողովը տեղյակ է: Հայաստանի կողմից Ստամբուլյան կոնվենցիայի վավերացման հնարավոր սահմանադրական հետևանքները գնահատելիս՝ Վենետիկի հանձնաժողովը նաև հիմնվել է Ստամբուլյան կոնվենցիայի և Ստամբուլյան կոնվենցիայի բացատրական զեկույցի վրա: Վերլուծությունը սահմանափակվում է օրենքի ներկայիս վիճակով, և ենթադրություններ չեն արվում Կոնվենցիայի հնարավոր ապագա մեկնաբանության և կիրառման վերաբերյալ:

11. Սույն համատեքստում ի հայտ եկած հիմնական խնդիրներն են, ա) Ստամբուլյան կոնվենցիան անհրաժեշտ չէ, բ) Ստամբուլյան կոնվենցիան պարունակում է որոշակի եզրույթներ և հասկացություններ, որոնք հակասության մեջ են սովյալ երկրի սահմանադրությամբ ամրագրված եզրույթների և հասկացությունների հետ, գ) Ստամբուլյան կոնվենցիան կհանգեցնի օրենսդրական փոփոխությունների, որոնք կհակասեն քննարկվող երկրի սահմանադրությանը, դ) Ստամբուլյան կոնվենցիան ներմուծում է չափազանց լայն իրավասություններով օժտված մարմին, ե) Ստամբուլյան կոնվենցիան նոր հանձնառություններ է առաջացնում ապաստանի տրամադրման իրավունքի ոլորտում:

III. Ստամբուլյան կոնվենցիա

Ա. Ընդհանուր նկատառումներ

12. «Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի մասին» Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիան, որը նաև հայտնի է որպես Ստամբուլյան կոնվենցիա, ընդունվել է 2011 թվականի մայիսի 11-ին, Ստամբուլում, Թուրքիա: Կոնվենցիայի նպատակն է «կանանց պաշտպանությունը բռնության բոլոր ձևերից, ինչպես նաև կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելումը, քրեական հետապնդումը և վերացումը» (հոդված 1(1)(ա)): Այն կիրառվում է «կանանց նկատմամբ բռնության բոլոր ձևերի վրա, ինչը ներառում է կանանց նկատմամբ ոչ համաչափորեն կիրառվող ընտանեկան բռնությունը» (հոդված 2):

13. Ստամբուլյան կոնվենցիան ուժի մեջ է մտել 2014 թվականի օգոստոսի 1-ին՝ վավերացվելով 10 պետության կողմից: Մինչև 2019 թվականի օգոստոսը այն վավերացրել է Եվրոպայի խորհրդի 34 պետություն, իսկ ստորագրել են բոլոր մնացած անդամ պետությունները, բացի Ադրբեջանից և Ռուսաստանի Դաշնությունից: Այն նաև ստորագրվել է մեկ միջազգային կազմակերպության՝ Եվրոպական Միության կողմից: Կոնվենցիան վերապահումներով է ստորագրել 22 պետություն՝ համաձայն

78-րդ հոդվածի: Հինգ մասնակից պետություն ընդունել է հռչակագիր, որոնցից մեկի՝ Լեհաստանի հռչակագիրը մերժվել է վեց մասնակից պետության կողմից¹¹:

14. Երկու երկրում՝ Բուլղարիայում և Սլովակիայում, վավերացման գործընթացը վերջերս դադարեցվել է: Բուլղարիայում գործընթացի դադարեցման պատճառը եղել է Սահմանադրական դատարանի որոշումը, որով դատարանը հակասություն էր գտել Ստամբուլյան կոնվենցիայի և Բուլղարիայի սահմանադրության միջև¹², ինչը վկայակոչվել էր Հայաստանում որպես այս Կոնվենցիայի վավերացման դեմ պնդում: Սլովակիայում, 2019 թվականի մարտի 29-ին, Ազգային խորհուրդը ճնշող մեծամասնությամբ դեմ է քվեարկել Ստամբուլյան կոնվենցիայի վավերացմանը՝ խնդրելով կառավարությանը դադարեցնել վավերացման գործընթացը¹³:

15. Հայաստանը Ստամբուլյան կոնվենցիան ստորագրել է 2018 թվականի հունվարի 18-ին: Ստորագրելիս Հայաստանը վերապահում է ընդունել՝ իրավունք վերապահելով չկիրառել Կոնվենցիայի այն դրույթները, որոնք նշված են 30-րդ հոդվածի 2-րդ կետում՝ փոխհատուցում, 55-րդ հոդվածի 1-ին կետում՝ Ex parte և ex officio ընթացակարգեր, 35-րդ հոդվածի հետ կապված՝ փոքր իրավախախտումների առնչությամբ, 58-րդ հոդվածում՝ վաղեմության ժամկետներ, 37-րդ հոդվածի հետ կապված և 59-րդ հոդվածում՝ կացության կարգավիճակ:

Բ. Կիրառման ոլորտը

16. Ստամբուլյան կոնվենցիայի նպատակն է, ինչպես նշված է նախաբանում, «ստեղծել այնպիսի Եվրոպա, որն ազատ կլինի կանանց նկատմամբ բռնությունից և ընտանեկան բռնությունից»: Հետևաբար, մասնակից պետությունները պարտավոր են ներդնել ներպետական իրավական համակարգ՝ կանանց նկատմամբ բռնության բոլոր ձևերի դեմ պայքարի, դրանց կանխարգելման և քրեական հետապնդման համար¹⁴: Այնուհետև, Կոնվենցիան ընդգծում է կանանց իրավագործման, այսինքն՝ գենդերային հավասարության և կանանց նկատմամբ բռնության բոլոր ձևերի վերացման միջև փոխադարձ կապը¹⁵:

17. Այս նպատակին հասնելու համար Ստամբուլյան կոնվենցիան հիմնվում է այլ միջազգային իրավական գործիքների վրա, ինչպիսիք են Մարդու իրավունքների

¹¹ Հռչակագրում գրված է հետևյալը՝ «Լեհաստանի Հանրապետությունը հայտարարում է, որ կկիրառի Կոնվենցիան Լեհաստանի Հանրապետության սահմանադրության սկզբունքների և դրույթների համաձայն»: Լատվիան և Լիտվան ընդունել են շատ նման հռչակագրեր («համաձայն» բառը փոխարինվել է «համապատասխան» բառով), որոնք սակայն որևէ մասնակից պետության կողմից առարկության չեն հանդիպել:

¹² Բուլղարիա, Սահմանադրական դատարան, թիվ 13 որոշում, 2018 թվականի հուլիսի 27:

¹³ Սլովակիա, Ազգային խորհուրդ, Uznesenie Národnej rady Slovenskej republiky k procesu ratifikácie Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násilliu na ženách a domácemu násilliu a o boji proti nemu Slovenskou republikou (tlač 1409), 2019 թ. մարտի 29:

¹⁴ Ստամբուլյան կոնվենցիա, հոդված 1 (1) (գ), 12 (2):

¹⁵ Ստամբուլյան կոնվենցիա, Նախաբան, հոդված 1(բ), հոդված 12, Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի մասին Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիայի բացատրական զեկույց (այսուհետև՝ «Ստամբուլյան կոնվենցիայի բացատրական զեկույց»), կետեր 25, 31:

Եվրոպական կոնվենցիան (այսուհետև՝ «ՄԻԵԿ»), ինչպես նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը (այսուհետև՝ «ՄԻԵԴ»): Բացի այդ, այն վկայակոչում է Կանանց նկատմամբ խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին կոնվենցիան (այսուհետև՝ «ԿԻՎԿ»)՝¹⁶ և զարգացնում դրանով սահմանված չափանիշները: Ստամբուլյան կոնվենցիան ներառում է նաև Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի (այսուհետև՝ «ՔՔԻՄԴ»), Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների միջազգային դաշնագրի (այսուհետև՝ «ՏՍՄԻՄԴ») և Խոշտանգման և այլ դաժան, անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի դեմ կոնվենցիայի (այսուհետև՝ «ՄԱԿ-ի ԽԴԿ») սկզբունքները:

18. Ստամբուլյան կոնվենցիան հիմնվում է այս փաստաթղթերի վրա, սակայն առանձնահատուկ կերպով սևեռվում է կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության վրա, որոնց ավելի վաղ շրջանի փաստաթղթերը հստակ չեն անդրադարձնում, չնայած այն հանգամանքին, որ դրանք բազմիցս ճանաչվել են որպես մարդու իրավունքների լուրջ և տարածված խախտում¹⁷: Կոնվենցիան հետևում է Կանանց նկատմամբ բռնության կանխարգելման, պատժի և բռնության վերացման մասին միջամերիկյան կոնվենցիայի (Belém do Pará-ի կոնվենցիա, 1994 թ.)¹⁸ օրինակին, որն ընդունվել է 1994 թվականին Ամերիկյան պետությունների կազմակերպության (այսուհետև՝ «ԱՊԿ») հովանու ներքո, ինչպես նաև Մարդու և ժողովուրդների իրավունքների աֆրիկյան խարտիայի՝ Աֆրիկայում կանանց իրավունքների մասին արձանագրությանը, որն ընդունվել է 2003 թվականին և առավել հայտնի է որպես «Մապուտոյի արձանագրություն»¹⁹:

19. Ստամբուլյան կոնվենցիան վավերացրած պետությունները ոչ միայն պարտավոր են պատժել կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության հետ կապված քրեական հանցագործությունների համար օրենսդրական և այլ պատժամիջոցներով (Ստամբուլյան կոնվենցիայի 29-48-րդ հոդվածներ): Նրանք պետք է նաև ձեռնարկեն անհրաժեշտ բոլոր միջոցները՝ բռնության ցանկացած (հետագա) գործողություններից բոլոր (հնարավոր) տուժողներին պաշտպանելու նպատակով (Ստամբուլյան կոնվենցիայի 18-28-րդ հոդվածներ): Բացի այդ, մասնակից պետությունները պարտավոր են բարձրացնել իրազեկությունը և հանրությանը տեղեկացնել

¹⁶ Ստամբուլյան կոնվենցիա, Նախաբան, Ստամբուլյան կոնվենցիայի բացատրական զեկույց, կետեր 40, 44, 50, 52: Գրանս, Ստամբուլյան կոնվենցիան և բռնության կանխարգելման դրական պարտավորությունը (Grans, The Istanbul Convention and the Positive Obligation to Prevent Violence), 18 Human Rights Law Review (2018), 136:

¹⁷ ՄԱԿ-ի մակարդակում տես ՄԱԿ-ի փաստաթուղթ A/47/38, ԿԻՎԿ թիվ 19 ընդհանուր առաջարկություն, Կանանց նկատմամբ բռնություն, 1992 թ.: ՄԱԿ-ի փաստաթուղթ A/RES/48/104, Կանանց նկատմամբ բռնության վերացման մասին հռչակագիր, 1994 թ. փետրվարի 23: ՄԱԿ-ի փաստաթուղթ A/61/122/Add.1, Կանանց նկատմամբ բռնության բոլոր ձևերի խորը ուսումնասիրություն, Գլխավոր քարտուղարի զեկույց, 2006 թ. հուլիսի 7: ՄԱԿ-ի փաստաթուղթ CEDAW/C/CG/35, ԿԻՎԿ թիվ 35 ընդհանուր առաջարկություն կանանց նկատմամբ զենդեռային հիմքով բռնության վերաբերյալ, որով թարմացվել է 2017 թ. հուլիսի 26-ի թիվ 19 ընդհանուր առաջարկությունը և այլն: ԵՄ մակարդակում տես անդամ պետություններին ուղղված Նախարարների կոմիտեի թիվ R (2002) 5 առաջարկությունը բռնությունից կանանց պաշտպանության վերաբերյալ, 2002 թ. ապրիլի 30:

¹⁸ <https://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-61.html>

¹⁹ https://www.un.org/en/africa/osaa/pdf/au/protocol_rights_women_africa_2003.pdf

ընտանեկան բռնության և կանանց նկատմամբ բռնության կանխարգելման, ինչպես նաև կանանց և տղամարդկանց միջև հավասարության ամրապնդման վերաբերյալ (Ստամբուլյան կոնվենցիայի 12-17րդ հոդվածներ):

20. Ինչպես վերը նշվեց, Ստամբուլյան կոնվենցիան պայքարում է կանանց նկատմամբ բռնության բոլոր ձևերի և ընտանեկան բռնության դեմ: Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի (ա) և (բ) կետերով²⁰ սահմանվում է «կանանց նկատմամբ բռնություն» և «ընտանեկան բռնություն» հասկացությունները՝ այդ եզրույթների առավել լավ ընկալմանը նպաստելու և դրանք միմյանցից տարբերելու նպատակով:

21. «Կանանց նկատմամբ բռնություն» եզրույթի սահմանումը Ստամբուլյան կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի (ա) կետում վերաբերում է գենդերային հիմքով բռնության այն բոլոր գործողություններին, որոնք հանգեցնում են կամ կարող են հանգեցնել կանանց ֆիզիկական, սեռական, հոգեբանական կամ տնտեսական վնաս պատճառելուն, ինչպես նաև ազատությունից կամայականորեն զրկելուն: Եզրույթն ընդգծում է, որ կանանց նկատմամբ բռնության յուրաքանչյուր գործողություն մարդու իրավունքների խախտում է և խտրականության ձև²¹:

22. Կանանց նկատմամբ բռնության գենդերային բնույթը, ինչպես սահմանված է Ստամբուլյան կոնվենցիայով, բխում է այն հաստատված փաստից, որ կանանց նկատմամբ բռնության շատ ձևեր դրսևորվում են նրանց կին լինելու պատճառով կամ այն պատճառով, որ այդ գործողությունները կանանց նկատմամբ դրսևորվում են անհամաչափորեն²²: Գիտակցելով, որ «կանանց նկատմամբ բռնությունն էությանբ գենդերային հիմքով բռնություն է»²³՝ Ստամբուլյան կոնվենցիան որդեգրում է ԿԽՎԿ կոմիտեի սահմանած չափանիշը, ըստ որի՝ «կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնությունը խտրականություն է կանանց նկատմամբ՝ համաձայն 1-ին հոդվածի

---

²⁰ «Հոդված 3՝ Սահմանումները

Սույն Կոնվենցիայի նպատակներից էլնելով.

ա. «կանանց նկատմամբ բռնություն» հասկացվում է որպես մարդու իրավունքների խախտում և կանանց նկատմամբ խտրականության ձև և պետք է ներառի գենդերային հիմքով բռնության այն բոլոր գործողությունները, որոնք հանգեցնում են կամ կարող են հանգեցնել կանանց ֆիզիկական, սեռական, հոգեբանական կամ տնտեսական վնաս պատճառելուն, այդ թվում՝ նման գործողություններ կատարելու սպառնալիքները, հարկադրանքը կամ ազատությունից կամայականորեն զրկելը, որոնք տեղի են ունենում հանրային կամ մասնավոր կյանքում,

բ. «ընտանեկան բռնություն»՝ նշանակում է ֆիզիկական, սեռական, հոգեբանական կամ տնտեսական բռնի գործողություն, որ կատարվում է ընտանիքի կամ ընտանեկան միավորի ներսում, կամ նախկին կամ ներկա ամուսինների կամ գուզընկերների միջև, անկախ նրանից, կատարողը բնակվում է, թե բնակվել է տուժողի հետ նույն բնակարանում»:

²¹ Ստամբուլյան կոնվենցիա, հոդված 3 (ա)՝ «կանանց նկատմամբ բռնություն» հասկացվում է որպես մարդու իրավունքների խախտում և կանանց նկատմամբ խտրականության ձև և պետք է ներառի գենդերային հիմքով բռնության այն բոլոր գործողությունները, որոնք հանգեցնում են կամ կարող են հանգեցնել կանանց ֆիզիկական, սեռական, հոգեբանական կամ տնտեսական վնաս պատճառելուն, այդ թվում՝ նման գործողություններ կատարելու սպառնալիքները, հարկադրանքը կամ ազատությունից կամայականորեն զրկելը, որոնք տեղի են ունենում հանրային կամ մասնավոր կյանքում:

²² Ստամբուլյան կոնվենցիա, հոդված 3 (դ), Ստամբուլյան կոնվենցիայի բացատրական գեկույց, կետ 44:

²³ Ստամբուլյան կոնվենցիա, Նախաբան:

(ԿԻՎԿ) (...)»²⁴: Այլ կերպ ասած՝ տուժողի գենդերը, այսինքն՝ կին լինելը, Ստամբուլյան կոնվենցիայով նկարագրվող գործողությունների կատարման հիմնական դրդապատճառն է, ուստի հանդիսանում է խտրականություն կանանց նկատմամբ²⁵:

23. 3-րդ հոդվածի (գ) կետում սահմանելով «գենդեր» եզրույթը²⁶՝ Ստամբուլյան կոնվենցիան ճանաչում է, որ կանանց նկատմամբ բռնությունը չի բխում միայն տղամարդկանց և կանանց միջև կենսաբանական տարբերություններից, այսինքն՝ սեռից, այլ հիմնականում «սոցիալական դերերից, վարքագծի տիպերից, գործունեության տեսակներից և հատկություններից, որոնք տվյալ հասարակությունը դիտում է որպես պատեհ կանանց և տղամարդկանց համար»²⁷: Նման կարծրատիպային գենդերային դերերը նպաստում են հասարակության մեջ կանանց ստորադաս կարգավիճակին և կարող են հանգեցնել նրան, որ մասնավոր և հանրային ոլորտներում կանանց նկատմամբ վնասակար գործելակերպերը և բռնությունը դառնան ընդունելի²⁸:

24. Մեռի և գենդերի հիմքով կանանց նկատմամբ խտրականության արգելումը ճանաչվել է մարդու իրավունքների բազմաթիվ պայմանագրերով: Արդյունքում գենդեր եզրույթին, ինչպես նաև գենդերային կարծրատիպերի առաջացրած վնասին անդրադարձել են ՄԱԿ-ի պայմանագրերով ստեղծված մի շարք մարմիններ, ինչպես նաև ՄԻԵԴ-ը²⁹: ԿԻՎԿ կոմիտեի համաձայն՝ «գենդեր» եզրույթը վերաբերում է «կանանց և տղամարդկանց ինքնությունների, հատկանիշների և դերերի ընկալմանը հասարակության կողմից և հասարակության կողմից այդ կենսաբանական տարբերություններին տրվող սոցիալական և մշակութային նշանակություններին, որի արդյունքում կանանց և տղամարդկանց միջև ձևավորվում են ստորակարգային հարաբերություններ, իսկ իշխանությունը և իրավունքները բաշխվում են ի շահ տղամարդկանց և ի վնաս կանանց»³⁰:

25. Վնասակար գենդերային կարծրատիպերի դեմ պայքարելու նպատակով՝ ԿԻՎԿ 5-րդ հոդվածով և ավելի նվազ չափով 2-րդ հոդվածի (գ) կետով հստակ պարտավորություններ են ստեղծվում մասնակից պետությունների համար՝

---

²⁴ ԿԻՎԿ կոմիտե, թիվ 35 ընդհանուր առաջարկություն, Կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնություն, որով թարմացվել է 2017 թ. հուլիսի 26-ի թիվ 19 ընդհանուր առաջարկությունը, կետ 21: ԿԻՎԿ կոմիտե, թիվ 19 ընդհանուր առաջարկություն, Կանանց նկատմամբ բռնություն (1992 թ.), կետեր 1, 6:

²⁵ Ստամբուլյան կոնվենցիայի բացատրական գեկույց, կետ 44:

²⁶ «գ՝ «գենդերային պատկանելություն» նշանակում է սոցիալական դերեր, վարքագծի տիպեր, գործունեության տեսակներ և հատկություններ, որ տվյալ հասարակությունը դիտում է որպես պատեհ կանանց և տղամարդկանց համար»:

²⁷ Ստամբուլյան կոնվենցիա, հոդված 3 (գ): Ստամբուլյան կոնվենցիա, Հարցեր և պատասխաններ (այսուհետև՝ Եվրոպայի խորհուրդ, հարց ու պատասխան), 6:

²⁸ Նույն տեղում:

²⁹ Եվրոպական միության հիմնարար իրավունքների գործակալության և Եվրոպայի խորհրդի ձեռնարկ «Խտրականության բացառման եվրոպական իրավունքի մասին» (European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe, Handbook on European non-discriminatory law) (2018), 170-171:

³⁰ ԿԻՎԿ կոմիտե, թիվ 28 ընդհանուր առաջարկություն, Մասնակից պետությունների ստանձնած հիմնական պարտավորությունները ԿԻՎԿ 2-րդ հոդվածի համաձայն, 2010 թ. դեկտեմբերի 16, կետ 5:

ձեռնարկելու բոլոր համապատասխան միջոցները նմանօրինակ սոցիալական և մշակութային տիպարները վերացնելու համար³¹: Նմանապես, Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների կոմիտեն (այսուհետև՝ «ՏՍՄԻԿ») ընդգծել է, որ գենդերը նաև «ազդում է տղամարդկանց և կանանց՝ իրենց իրավունքներից օգտվելու հավասար իրավունքի վրա»³²: ՏՍՄԻԿ-ի ձևակերպման համաձայն՝ գենդեր հասկացությունը ներառում է «մշակութային ակնկալիքներ և ենթադրություններ տղամարդու և կնոջ վարքագծի, վերաբերմունքի, բնավորության և ֆիզիկական ու մտավոր կարողությունների վերաբերյալ, որոնք բացառապես հիմնված են որպես տղամարդ կամ կին նրանց ինքնության վրա»³³: Համանման մոտեցում առկա է Տղամարդկանց և կանանց հավասարության վերաբերյալ մարդու իրավունքների կոմիտեի ընդհանուր դիտարկման մեջ, որում ընդգծված է, որ «կանանց իրավունքներից օգտվելու անհավասարությունն ամբողջ աշխարհում խորը արմատներ ունի ավանդույթների, պատմության, մշակույթի, և կրոնի մեջ»³⁴:

26. ՄԻԵԴ-ը գտել է, որ տղամարդկանց և կանանց նկատմամբ տարբեր վերաբերմունքը չի կարող արդարացվել հասարակության մեջ գենդերային դերերի ավանդական բաշխման վկայակոչմամբ³⁵:

27. Բացի «կանանց նկատմամբ բռնություն»-ը սահմանելուց, Ստամբուլյան կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի (բ) կետով տրվում է նաև ընտանեկան բռնություն հասկացության սահմանումը: Ըստ այդմ, ընտանեկան բռնություն նշանակում է «ֆիզիկական, սեռական, հոգեբանական կամ տնտեսական բռնություն, որ կատարվում է ընտանիքի կամ ընտանեկան միավորի ներսում, կամ էլ նախկին կամ ներկա ամուսինների կամ զուգընկերների միջև»³⁶: Ընտանեկան բռնության գենդերային-չեզոք սահմանմամբ ընդունվում է, որ տղամարդիկ, երեխաները և տարեց մարդիկ կարող են լինել ընտանեկան բռնության զոհ³⁷: Սակայն շատերն ընդունում են, որ ընտանեկան բռնությունից տուժած անձանց մեծ մասը կանայք են³⁸: Հետևաբար, ընտանեկան բռնությունը հանդիսանում է բռնության մեկ այլ ձև, որը հստակ կրում է գենդերային բնույթ³⁹:

28. Ստամբուլյան կոնվենցիան պայքարում է ընտանեկան բռնության դեմ՝ անկախ ընտանիքից կամ ընտանեկան այն միջավայրից, որտեղ այն տեղի է ունենում: Ընտանեկան բռնությունը կարող է լինել զուգընկերոջ կողմից ներկա կամ նախկին

³¹ ՄԻԳՉԳ-ի պատվիրված զեկույց (2013 թ.), Գենդերային կարծրատիպացումը որպես մարդու իրավունքների խախտում, 21-22:

³² ՏՍՄԻԿ, թիվ 16 ընդհանուր կարծիք, հոդված 3 (Տղամարդկանց և կանանց իրավունքների հավասարությունը տնտեսական, սոցիալական և մշակութային բոլոր իրավունքներից օգտվելու առումով), 2005 թ. օգոստոսի 11, կետ 14:

³³ Նույն տեղում:

³⁴ ԲԲԻԴ, թիվ 28 ընդհանուր կարծիք, հոդված 3 (Տղամարդկանց և կանանց իրավունքների հավասարություն), 2000 թ. մարտի 29, կետ 5:

³⁵ ՄԻԵԴ, Խամտոդիտուն և Ակսենչիկն ընդդեմ Ռուսաստանի [ՄՊ], գանգատ թիվ 60367/08 և 961/11, 2017 թ. հունվարի 24-ի վճիռ, կետեր 141-143:

³⁶ Ստամբուլյան կոնվենցիա, հոդված 3 (բ):

³⁷ Ստամբուլյան կոնվենցիայի բացատրական զեկույց, կետ 41:

³⁸ ՄԻԵԴ, Օփուզն ընդդեմ Թուրքիայի, գանգատ թիվ 33401/02, 2009 թ. հունիսի 9-ի վճիռ:

³⁹ Ստամբուլյան կոնվենցիայի բացատրական զեկույց, կետ 42:

ամուսինների և համատեղ բնակվող զուգընկերների միջև, ինչպես նաև միջսերնդային բռնություն ընտանիքի տարբեր սերունդների երկու կամ ավելի ներկայացուցիչների միջև⁴⁰: Քանի որ նպատակը կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության դեմ պայքարն է, որտեղ էլ այն տեղի ունենա, Ստամբուլյան կոնվենցիայի կիրառումը չի սահմանափակվում օրինական ամուսիններով, այլ տարածվում է բոլոր զուգընկերների նկատմամբ՝ ամուսնացած կամ չամուսնացած՝ անկախ նրանց նույն կամ տարբեր սեռերի պատկանելությունից: Տուժողների ոչ մի խումբ դուրս չի մնում պաշտպանությունից ամուսնական կարգավիճակի կամ Կոնվենցիայում ներառված՝ խտրականության որևէ այլ հիմքով⁴¹:

Գ. Կիրառման անհատական ոլորտը

29. Քանի որ Ստամբուլյան կոնվենցիայի հիմնական նպատակն է ապահովել կանանց պաշտպանությունը բռնության բոլոր ձևերից (հոդված 1(1)(ա)) և նպաստել կանանց իրավագործմանը (հոդված 1(1)(բ)), ապա այն կիրառվում է առաջին հերթին և հիմնականում կանանց և աղջիկների նկատմամբ (հոդված 3(գ)): Բացի այդ, կոնվենցիայի կիրառման սահմանափակ անձնական ոլորտը բխում է այն հանգամանքից, որ Ստամբուլյան կոնվենցիան հիմնականում ներառում է բռնության այն ձևերը, որոնց ենթարկվում են միայն կանայք՝ իրենց կին լինելու պատճառով (ինչպես հղիության հարկադրված ընդհատումը կամ կանանց սեռական օրգանների խեղումը) կամ որոնք կանանց նկատմամբ դրսևորվում են անհամաչափորեն (ինչպես բռնաբարությունը, հետամտումը, ընտանեկան բռնությունը կամ հարկադիր ամուսնությունը)⁴²:

30. Սակայն, ինչպես վերը նշվեց, Ստամբուլյան կոնվենցիան ճանաչում է, որ տղամարդիկ և տղաները նույնպես կարող են դառնալ ընտանեկան բռնության զոհ⁴³: Տղամարդիկ ենթարկվում են Կոնվենցիայում ներառված բռնության մի շարք ձևերի, թեև այդ բռնությունը լինում է ավելի հազվադեպ և հաճախ ավելի թեթև ձևով: Ստամբուլյան կոնվենցիան ճանաչում է դա՝ խրախուսելով մասնակից պետություններին կիրառել իր դրույթներն ընտանեկան բռնության բոլոր զոհերի, այդ թվում՝ տղամարդկանց, երեխաների և տարեցների նկատմամբ⁴⁴:

31. Ստամբուլյան կոնվենցիայի 4-րդ հոդվածի 3-րդ կետով սահմանված՝ առանց խտրականության մասին դրույթը⁴⁵ ապահովում է (ընտանեկան) բռնության բոլոր

⁴⁰ Նույն տեղում, կետեր 41-42:

⁴¹ Նույն տեղում: Եվրոպայի խորհուրդ, հարցուպատասխան, 7:

⁴² Տես Ստամբուլյան կոնվենցիա, հոդված 3 (դ) «գենդերային հիմքով կանանց նկատմամբ բռնություն» սահմանումը: Ստամբուլյան կոնվենցիա, հոդված 32-40: Եվրոպայի խորհուրդ, հարցուպատասխան, 5:

⁴³ Եվրոպայի խորհուրդ, հարցուպատասխան, 5: Ստամբուլյան կոնվենցիայի բացատրական զեկույց, կետեր 41, 45:

⁴⁴ Նույն տեղում:

⁴⁵ «հոդված 4՝ Հիմնարար իրավունքներ, հավասարություն և ոչ խտրական վերաբերմունք, կետ 3՝ մասնակից պետությունների կողմից սույն Կոնվենցիայի դրույթների կատարումը, մասնավորապես՝ զոհերի իրավունքների պաշտպանությանն ուղղված միջոցները, պետք է ապահովվեն առանց խտրականության, այն է՝ անկախ սեռից, ռասայից, մաշկի գույնից, լեզվից, կրոնից, քաղաքական կամ այլ համոզմունքից, ազգային կամ սոցիալական ծագումից, ազգային փոքրամասնությանը պատկանելուց, գույքային դրույթունից, ծննդից, սեռական կողմնորոշումից, գենդերային

գոհերի հավասար պաշտպանությունը՝ անկախ նրանց հատկանիշների: Խտրականության չենթարկվելու իրավունքը հիմնարար տարր է, որի վրա հիմնված է մարդու իրավունքների միջազգային ամբողջ համակարգը⁴⁶: Առանց խտրականության սկզբունքը երաշխավորում է, որ «բոլոր մարդիկ ունեն բոլոր ազատությունները և իրավունքները [...] առանց որևէ տարբերակման»⁴⁷: Այս սկզբունքը գոյություն ունի մարդու իրավունքների բոլոր հիմնական կոնվենցիաներում, ինչպես ՔՔԻՄԴ 2-րդ հոդվածի 1-ին կետը և 26-րդ հոդվածը, ՏՄՄԻՄԴ 2-րդ հոդվածի 2-րդ կետը և ՄԻԵԿ 14-րդ հոդվածը: Ստամբուլյան կոնվենցիան տրամադրում է խտրականությունից պաշտպանություն՝ հիմնվելով չափանիշների բաց ցանկի վրա, ներառյալ՝ գենդերային ինքնությունը և սեռական կողմնորոշումը⁴⁸: Կիրառելով Ստամբուլյան կոնվենցիայի դրույթները առանց ինքնության և սեռական կողմնորոշման հիմքով որևէ խտրականության՝ Կոնվենցիայով ճանաչվում է, որ յուրաքանչյուր ոք կարող է լինել ընտանեկան բնության գոհ: Բացի այդ, Ստամբուլյան կոնվենցիան ապահովում է, որ յուրաքանչյուր մարդ, անկախ իր սեռական կողմնորոշումից կամ գենդերային ինքնությունից, պաշտպանված է ընտանեկան բնությունից և նրա համար հասանելի են համապատասխան աջակցություն և պաշտպանություն:

32. Ստամբուլյան կոնվենցիան չի սահմանում նոր չափանիշներ՝ վերոնշյալ երկու հիմքերը՝ գենդերային ինքնությունը և սեռական կողմնորոշումը, արգելված տարբերակումների ցանկում ներառելով: Ավելի շուտ այն «հիմնվում է իրավական պարտավորությունների վրա, որոնք բխում են այլ իրավական փաստաթղթերից»⁴⁹, ինչպես ՄԻԵԿ-ը և դրա համապատասխան նախադեպային իրավունքը, ԿԽՎԿ-ն, ՔՔԻՄԴ-ը, ՏՄՄԻՄԴ-ը և ՄԱԿ-ի ԽԴԿ-ն:

33. Օրինակ՝ ՄԻԵԴ-ը ՄԻԵԿ-ի իր մեկնաբանություններում թույլ է տալիս իրենց սեռական կողմնորոշման և (կամ) գենդերային ինքնության հիմքով խտրականության ենթարկված դիմումատուներին պնդել, որ տեղի է ունեցել ՄԻԵԿ-ի 14-րդ հոդվածի խախտում՝ ՄԻԵԿ-ի մեկ այլ էական իրավունքի խախտման հետ համակցված⁵⁰:

34. Մարդու իրավունքների պաշտպանության այլ մարմիններ ևս բարձրացրել են սեռական կողմնորոշման և գենդերային ինքնության հետ կապված խտրականության հարցը: ԿԽՎԿ կոմիտեն, օրինակ, երկու ընդհանուր առաջարկություն է հրապարակել, որոնցով ճանաչում է, որ կանանց նկատմամբ խտրականությունը

ինքնությունից, տարիքից, առողջական վիճակից, հաշմանդամության առկայությունից, ամուսնական դրությունից, միգրանտի կամ փախստականի կամ այլ կարգավիճակից»:

⁴⁶ Մոեքլի, Հավասարություն և խտրականության բացառում (Moeckli, Equality and Non-Discrimination), in: Moeckli / Shah / Sivakumaran, International Human Rights Law (2018), 148, 152:

⁴⁷ Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիր, հոդված 1:

⁴⁸ Ստամբուլյան կոնվենցիայի բացատրական գեկույց, կետ 53:

⁴⁹ Եվրոպայի խորհուրդ, հարցուպատասխան, 9:

⁵⁰ ՄԻԵԴ, X-ը և այլոք ընդդեմ Ավստրիայի [ՄՊ], գանգատ թիվ 19010/07, 2013 թ. փետրվարի 19-ի վճիռ, ՄԻԵԴ, Թադեուչին և Մքթոլն ընդդեմ Իտալիայի, գանգատ թիվ 51362/09, 2016 թ. հունիսի 30-ի վճիռ, ՄԻԵԴ, Սուսա Գուչան ընդդեմ Պորտուգալիայի, գանգատ թիվ 70434/12, 2016 թ. մարտի 22-ի վճիռ, կետ 27:

«անքակտելիորեն կապված է» այլ գործոնների հետ, որոնք ազդում են կնոջ վրա, ինչպես սեռական կողմնորոշումը և գենդերային ինքնությունը⁵¹:

35. Մարդու իրավունքների կոմիտեն իր հերթին գտել է, որ ՔՔԻՄԴ-ի 2-րդ հոդվածի 1-ին կետում և 26-րդ հոդվածում սեռի հիշատակումը նաև ներառում է սեռական կողմնորոշվածությունը⁵²: Մարդու իրավունքների կոմիտեն, իր ընդդատության սահմաններում, համարում է, որ մասնակից պետությունները պարտավորվում են հարգել իրենց տարածքներում բոլոր անձանց, ՔՔԻՄԴ-ով սահմանված, իրավունքները, ինչպես նաև օրենքի հավասար պաշտպանության իրավունքը՝ առանց տարբերակման, ներառյալ՝ սեռական կողմնորոշվածության հիմքով խտրականության (ՔՔԻՄԴ հոդվածներ 2(1) և 26)⁵³:

36. ՏՍՄԻԿ-ն ընդունել է Ընդհանուր կարծիք տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների ոլորտում խտրականության բացառման մասին, որում այն ճանաչում է, որ մարդու կողմից ՏՍՄԻՄԴ-ի իրավունքների իրականացումը չպետք է սահմանափակվի նրա սեռական կողմնորոշման կամ գենդերային ինքնության հիման վրա: ՏՍՄԻԿ-ը բացահայտ կերպով ճանաչում է, որ ՏՍՄԻՄԴ-ի 2-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ «այլ կարգավիճակ» չափանիշը ներառում է սեռական կողմնորոշվածությունը և գենդերային ինքնությունը: Հետևաբար, անձի սեռական կողմնորոշումը կամ գենդերային ինքնությունը դասվում են խտրականության արգելման հիմքերի շարքին, որոնք սահմանված են ՏՍՄԻՄԴ-ի 2-րդ հոդվածի 2-րդ կետում⁵⁴:

37. Ի վերջո, ՄԱԿ-ի ԽԴԿ-ով ստանձնած պարտավորությունների կատարման հետ կապված ստորագրող պետությունները պետք է ապահովեն, ՄԱԿ ԽԴԿ-ի կիրառումը բոլոր մարդկանց նկատմամբ՝ անկախ նրանց սեռական կողմնորոշվածությունից կամ տրանսգենդերային ինքնությունից⁵⁵:

IV. Միջազգային պարտավորություններ

38. Գենդերային հիմքով բռնությունից ցանկացած անհատի պաշտպանության պարտավորությունը բխում է մարդու իրավունքների հետևյալ պայմանագրերից՝ 1. Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների եվրոպական կոնվենցիա – ՄԻԵԿ (ՈւՄՊ⁵⁶՝ 1953 թ.)⁵⁷,

⁵¹ ԿԻՎԿ կոմիտե, թիվ 27 ընդհանուր առաջարկություն, Տարեց կանանց և նրանց մարդու իրավունքների պաշտպանություն, 2010 թ. դեկտեմբերի 16, կետ 13: ԿԻՎԿ կոմիտե, թիվ 28 ընդհանուր առաջարկություն, Մասնակից պետությունների ստանձնած հիմնական պարտավորությունները ԿԻՎԿ 2-րդ հոդվածի համաձայն, 2010 թ. դեկտեմբերի 16, կետ 18:

⁵² ՄԻԿ, Թունեն ընդդեմ Ավստրալիայի, գանգատ թիվ 488/1992, 1994 թ. մարտի 31, կետ 8.7:

⁵³ ՄԻԿ, X-ն ընդդեմ Կոլումբիայի, գանգատ թիվ 1361/2005, 2001 թ. հունվարի 13, կետ 7.2, ՄԻԿ, Յանգն ընդդեմ Ավստրալիայի, գանգատ թիվ 941/2000, 1999 թ. հունիսի 29, կետ 10.2:

⁵⁴ ՏՍՄԻԿ, թիվ 20 ընդհանուր կարծիք, հոդված 2 (2) (Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների ոլորտում առանց խտրականության մասին), 2009 թ. հուլիսի 2, կետ 32:

⁵⁵ ԽԴԿ, թիվ 2 ընդհանուր կարծիք, Պայմանավորվող պետությունների կողմից 2-րդ հոդվածի իրականացում, 2008 թ. հունվարի 24, կետ 21:

⁵⁶ ՈւՄՊ = Ուժի մեջ մտած պայմանագիր:

2. Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիր – ՔՔԻՄԴ (ՈւՄՊ՝ 1976 թ.)⁵⁸,
3. Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների միջազգային դաշնագիր – ՏՍՄԻՄԴ (ՈւՄՊ՝ 1976 թ.)⁵⁹,
4. Կանանց նկատմամբ խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին կոնվենցիա – ԿԽՎԿ (ՈւՄՊ՝ 1981 թ.)⁶⁰,
5. Խոշտանգման և այլ դաժան, անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի դեմ կոնվենցիա – ՄԱԿ-ի ԽԴԿ (ՈւՄՊ՝ 1987 թ.)⁶¹:

39. Առաջինը և ամենակարևորը՝ անհատին ընտանեկան բնությունից պաշտպանելու, ինչպես նաև կանանց նկատմամբ բնությունից պաշտպանելու ձախողումը կարող է հանգեցնել կյանքի իրավունքի կամ խոշտանգման և (կամ) այլ վատ վերաբերմունքի չենթարկվելու իրավունքի խախտման, ինչպես նախատեսված է ՄԻԵԿ-ի 2-րդ և 3-րդ, և ՔՔԻՄԴ-ի 6-րդ և 7-րդ հոդվածներով⁶²:

40. ՄԻԵԿ-ի 2-րդ և 3-րդ հոդվածների հետ կապված՝ ՄԻԵԴ-ը վճռել է, որ անդամ պետությունները կարող են ունենալ դրական պարտավորություն՝ պաշտպանելու անհատների կյանքի, ինչպես նաև վատ վերաբերմունքի չենթարկվելու իրավունքը, եթե իրավախախտման համապատասխան գործողությունները կատարվել են անհատ մարդու կողմից⁶³: Բացի այդ, անդամ պետությունները պարտավոր են ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ՝ բնության գործողությունները և ոտնձգությունները քրեականացնելու նպատակով: Այլ կերպ ասած՝ ընտանեկան բնության դեպքում անդամ պետությունները պետք է ձեռնարկեն բոլոր (օրենսդրական) միջոցները՝ (հնարավոր) տուժած անհատներին պաշտպանելու նպատակով⁶⁴: Եթե ընտանեկան բնությունը դեռևս չի հանգեցնում բնության, այլ դրսևորվում է անհատի դեմ կրկնվող սպառնալիքների ձևով, ապա կարող է խախտվել ՄԻԵԿ-ի 8-րդ հոդվածով սահմանված՝ անձի ֆիզիկական և հոգեկան անձեռնմխելիության իրավունքը⁶⁵: Արդյունքում անդամ պետությունները կարող են պարտավորություն ունենալ պաշտպանելու անհատներին երրորդ կողմի նմանօրինակ միջամտություններից⁶⁶: Եվ վերջապես, ՄԻԵԴ-ը ճանաչել է, որ այն պետություններում, որտեղ ընտանեկան բնության զոհերն առավելապես կանայք են, ընտանեկան բնությունը կարող է

⁵⁷ Հայաստանը վավերացրել է 2002 թվականին:

⁵⁸ Հայաստանը վավերացրել է 1993 թվականին:

⁵⁹ Հայաստանը վավերացրել է 1993 թվականին:

⁶⁰ Հայաստանը վավերացրել է 1993 թվականին:

⁶¹ Հայաստանը վավերացրել է 1993 թվականին:

⁶² Չոզեֆ/Դիփնալ, Կիրառման ոլորտ (Joseph/Dipnall, Scope of Application), in: Moeckli/Shah/Sivakumaran, International Human Rights Law (2018), 115: ՄԻԵԴ, Օփուզն ընդդեմ Թուրքիայի, գանգատ թիվ 33401/02, 2009 թ. հունիսի 9-ի վճիռ: ՔՔԻԴ, թիվ 28 ընդհանուր կարծիք, հոդված 3 (Տղամարդկանց և կանանց իրավունքների հավասարություն), 2000 թ. մարտի 29, կետեր 10, 11:

⁶³ ՄԻԵԴ, Օսմանն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, գանգատ թիվ 23452/94, 1998 թ. հոկտեմբերի 28-ի վճիռ, կետ 115, ՄԻԵԴ, Z-ը և այլոք others ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործով, գանգատ թիվ 29392/95, 2001 թ. մայիսի 10-ի վճիռ, կետ 73:

⁶⁴ Գրաբենուորթեր, Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիա. մեկնաբանություններ (Grabenwarter, European Convention on Human Rights: Commentary) (2014), ՄԻԵԿ հոդված 3, կետ 18:

⁶⁵ Գրաբենուորթեր, Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիա. մեկնաբանություններ (Grabenwarter, European Convention on Human Rights: Commentary) (2014), ՄԻԵԿ հոդված 8, կետ 74:

⁶⁶ ՄԻԵԴ, A-ն ընդդեմ Խորվաթիայի, գանգատ թիվ 55164/08, 2010 թ. հոկտեմբերի 14-ի վճիռ, կետ 57:

համարվել գենդերային հիմքով բռնություն և, հետևաբար, հանդիսանալ ՄԻԵԿ-ի 14-րդ հոդվածի խախտում՝ 2-րդ և 3-րդ հոդվածների հետ համակցությամբ⁶⁷:

41. ՔՔԻՄԴ-ի 6-րդ և 7-րդ հոդվածների պահանջներն ապահովելու համար մասնակից պետությունները պետք է կանանց պաշտպանեն այնպիսի գործելակերպերից, որոնք խախտում են նրանց կյանքի իրավունքը և (կամ) նրանց ենթարկում են դաժան, անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի⁶⁸: Ուստի մասնակից պետությունները պետք է քրեորեն հետապնդեն և պատիժ կիրառեն ընտանեկան և կանանց նկատմամբ կիրառվող այլ բռնությունների դեպքում: Բացի այդ, Մարդու իրավունքների կոմիտեն ընդգծում է, որ կանանց պաշտպանելու նպատակով միջոցների ձեռնարկումն ինքնին բավարար չէ ՔՔԻՄԴ-ի պահանջները կատարելու համար: ՔՔԻՄԴ-ով նախատեսված պարտավորությունը ներառում է միջոցների ձեռնարկում կանանց արդյունավետ և հավասար իրավագործման ապահովման ուղղությամբ⁶⁹:

42. Ինչպես վերը նշվեց (տես. III.Բ), ԿԽՎԿ կոմիտեն գենդերային հիմքով բռնությունը մեկնաբանել է որպես կանանց նկատմամբ խտրականության ձև, որն արգելված է ԿԽՎԿ 1-ին հոդվածով⁷⁰: Հետևաբար, բռնությունը, որը «կնոջ նկատմամբ դրսևորվում է նրա կին լինելու պատճառով կամ որը կանանց նկատմամբ դրսևորվում է անհամաչափորեն» ոչ միայն խախտում է կնոջ կյանքի իրավունքը և դաժան, անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի չենթարկվելու իրավունքը, այլև ԿԽՎԿ 1-ին հոդվածը⁷¹: ԿԽՎԿ կոմիտեն նաև գտել է, որ գենդերային հիմքով բռնության արգելումը (ԿԽՎԿ հոդված 1), ինչպես նաև կանանց նկատմամբ ընտանեկան հարաբերություններում խտրականության արգելումը (ԿԽՎԿ հոդված 16) ի հայտ է բերում կանանց ընտանեկան բռնությունից պաշտպանելու՝ պետության դրական պարտավորություն⁷²: Հետևաբար, մասնակից պետությունների պարտավորությունները՝ կապված ընտանեկան բռնության հետ, ընդհանուր առմամբ, պետք է ներառեն ԿԽՎԿ 2-րդ հոդվածով նախատեսված միջոցների ձեռնարկում⁷³: Ուստի պետություններից պահանջվում է ընդունել օրենսդրություն, որով կարգելվեն և կքրեականացվեն կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնության բոլոր ձևերը,

⁶⁷ ՄԻԵԿ, Օփուզն ընդդեմ Թուրքիայի, գանգատ թիվ 33401/02, 2009 թ. հունիսի 9-ի վճիռ, կետ 198 *et seq.*:

⁶⁸ ՔՔԻԴ, թիվ 28 ընդհանուր կարծիք, հոդված 3 (Տղամարդկանց և կանանց իրավունքների հավասարություն), 2000 թ. մարտի 29, կետեր 8, 10, 11: ՔՔԻԴ, թիվ 20 ընդհանուր կարծիք, հոդված 7 (Խոշտանգումների կամ այլ դաժան, անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի արգելում), 1992 թ. մարտի 10, կետ 13:

⁶⁹ ՔՔԻԴ, թիվ 28 ընդհանուր կարծիք, հոդված 3, (Տղամարդկանց և կանանց իրավունքների հավասարություն), 2000 թ. մարտի 29, կետ 3:

⁷⁰ ԿԽՎԿ կոմիտե, թիվ 19 ընդհանուր առաջարկություն, Կանանց նկատմամբ բռնություն (1992 թ.), կետ 7: ԿԽՎԿ կոմիտե, թիվ 35 ընդհանուր առաջարկություն, Կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնություն, որով թարմացվել է 2017 թ. հուլիսի 26-ի թիվ 19 ընդհանուր առաջարկությունը, կետ 1:

⁷¹ ԿԽՎԿ կոմիտե, թիվ 19 ընդհանուր առաջարկություն, Կանանց նկատմամբ բռնություն (1992 թ.), կետ 7:

⁷² ԿԽՎԿ կոմիտե, թիվ 35 ընդհանուր առաջարկություն, Կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնություն, որով թարմացվել է 2017 թ. հուլիսի 26-ի թիվ 19 ընդհանուր առաջարկությունը, կետ 16: Օտտո, Կանանց իրավունքներ (Otto, Women's Rights), in: Moeckli / Shah / Sivakumaran, *International Human Rights Law* (2018), 319:

⁷³ ԿԽՎԿ կոմիտե, թիվ 35 ընդհանուր առաջարկություն, Կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնություն, որով թարմացվել է 2017 թ. հուլիսի 26-ի թիվ 19 ընդհանուր առաջարկությունը, կետ 21:

ապահովել տուժող կանանց համար բժշկական և խորհրդատվական ծառայությունների հասանելիությունը և ստեղծել իրազեկության բարձրացման ծրագրեր՝ խթանելու կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնության ընկալումը⁷⁴:

43. Ըստ ՏՄՄԻԿ-ի, գենդերային հիմքով բռնությունը «խտրականության մի ձև է, որը խոչընդոտում է իրավունքների և ազատությունների, ներառյալ՝ տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների իրականացումը հավասարության հիմքով»⁷⁵: Արդյունքում, ՏՄՄԻԿ-ի որդեգրած մոտեցումը, կապված ստորագրող պետությունների, կանանց նկատմամբ բռնության կանխարգելման պարտավորության հետ, նման է ՄԻԵԴ-ի, մարդու իրավունքների կոմիտեի և ԿԻՎԿ կոմիտեի որդեգրած մոտեցումներին: ՏՄՄԻԿ-ն շեշտադրում է մասնավոր անձանց կողմից կանանց նկատմամբ բռնության գործողությունների կանխարգելման, հետաքննման և պատժի համապատասխան միջոցների կիրառման անհրաժեշտությունը⁷⁶: Բացի այդ, ՏՄՄԻԿ-ն ընդգծում է այն փաստը, որ ընտանեկան բռնությունը հիմնականում անդրադառնում է կանանց վրա և ի հայտ է բերում պաշտպանության պարտավորություններ՝ համաձայն ՏՄՄԻՄԴ 10-րդ հոդվածի 1-ին կետի (ընտանիքի իրավունքները) ՏՄՄԻՄԴ 3-րդ հոդվածի հետ համակցությամբ (տղամարդկանց և կանանց հավասար իրավունքներ)⁷⁷: Պաշտպանության այս հարցերը ներառում են ընտանեկան բռնություն հասկացության առանձին հանցագործության սահմանում, ինչպես նաև տուժողների համար ճգնաժամային կենտրոնների և ապաստանների ստեղծում և իրազեկության բարձրացմանն ուղղված արշավների իրականացում⁷⁸:

44. ՄԱԿ-ի ԽԴԿ-ն ընդգծում է, որ ստորագրող պետությունները պետք է հատուկ ուշադրություն դարձնեն մարզինալացված խմբերի կամ անհատների պաշտպանությանը՝ ՄԱԿ-ի ԽԴԿ-ի հիմնական պարտավորություններն իրականացնելիս, մասնավորապես՝ խոշտանգումների և վատ վերաբերմունքի կանխարգելմանը⁷⁹: Սեռական պատկանելիության պատճառով կանայք և աղջիկները հատկապես խոցելի են խոշտանգումների և վատ վերաբերմունքի ենթարկվելու առումով⁸⁰: Խոշտանգման դեմ կոմիտեն նշում է, որ իրավիճակներից մեկը, որում կանայք ենթակա են վտանգի, ներառում է տանը մասնավոր դերակատարների

⁷⁴ Նույն տեղում, կետեր 26, 29, 30:

⁷⁵ ՏՄՄԻԿ, թիվ 16 ընդհանուր կարծիք, հոդված 3 (Տղամարդկանց և կանանց իրավունքների հավասարությունը տնտեսական, սոցիալական և մշակութային բոլոր իրավունքներից օգտվելու առումով), 2005 թ. օգոստոսի 11, կետ 27:

⁷⁶ Նույն տեղում:

⁷⁷ Նույն տեղում: Սաուլ/Քինլի/Մոուբրեյ, Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների միջազգային դաշնագիր. մեկնաբանություններ, դեպքեր և նյութեր (Saul/Kinley/Mowbray, The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: Commentary, Cases and Materials) (2014), ՏՄՄԻՄԴ հոդված 10, 733-734:

⁷⁸ Սաուլ/Քինլի/Մոուբրեյ, Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների միջազգային դաշնագիր. մեկնաբանություններ, դեպքեր և նյութեր (Saul/Kinley/Mowbray, The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: Commentary, Cases and Materials) (2014), ՏՄՄԻՄԴ հոդված 10, 734-735:

⁷⁹ ԽԴԿ, թիվ 2 ընդհանուր կարծիք, Պայմանավորվող պետությունների կողմից 2-րդ հոդվածի իրականացում, 2008 թ. հունվարի 24, կետ 21:

⁸⁰ Նույն տեղում, կետ 22:

կողմից բռնությունը: Հետևաբար, ստորագրող կողմերի ձախողումը՝ կապված գենդերային հիմքով բռնության, ինչպիսին ընտանեկան բռնությունն է, մասնավոր դերակատարներին խոչընդոտելու, քննելու, քրեական հետապնդման ենթարկելու և պատժելու հետ, հանդիսանում է ՄԱԿ-ի ԽԴԿ-ի դրույթների խախտում⁸¹:

45. Այս կարևոր միջազգային գործիքների խմբում Ստամբուլյան կոնվենցիայի հավելյալ արժեքն այն է, որ այն եվրոպական առաջին փաստաթուղթն է, որտեղ կանանց նկատմամբ բռնությունը և ընտանեկան բռնությունը դիտարկվում են համապարփակ ձևով: Այն ներմուծում է նոր դրույթներ, որոնք պահանջում են հատուկ ինստիտուցիոնալ կառուցվածք (ներառյալ՝ ներպետական համակարգող մարմիններ, տվյալների հավաքագրում և ուսումնասիրություն, ՀԿ-ների ներգրավում և բազմաինստիտուցիոնալ (միջգերատեսչական) համագործակցություն) և նախատեսում է կանխարգելման կոնկրետ միջոցներ (կրթությունից և մասնագետների վերապատրաստումից մինչև մասնավոր հատվածի և լրատվամիջոցների մասնակցություն), պաշտպանության միջոցներ (ընդհանուրից մինչև մասնագիտացված ծառայություններ, ծառայություններ անչափահաս վկաների համար, տուժողներին տեղեկությունների հաղորդում) և, նյութական իրավունքի ներքո, քաղաքացիական, վարչական և քրեական իրավունքի միջոցներ, ինչպես նաև տուժողների համար ընթացակարգային երաշխիքներ: Այն նաև առաջին եվրոպական գործիքն է, որն այդ երևույթները ակնհայտ կերպով կապում է գենդերային վնասակար կարծրատիպերի հետ: Ի վերջո, այն ստեղծում է նոր միջազգային մարմին (Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության դեմ պայքարի հարցերով փորձագիտական խումբ՝ ԳՐԵՎԻՈ – տես ստորև V-ի Դ)՝ այդ միջոցների իրականացումը վերահսկելու նպատակով⁸²: Ստամբուլյան կոնվենցիայի վավերացումը, բացի այս փաստաթղթով պաշտպանվող արժեքների նկատմամբ նորմատիվ հանձնառության արտահայտման, ի հայտ է բերում նաև մասնակից պետությունների պարտավորություն՝ ձեռնարկել որոշակի նոր միջոցներ և ենթարկվել ԳՐԵՎԻՈ-ի վերահսկողության ընթացակարգին: Ահա այս նոր տարրերն են հանդիսացել Ստամբուլյան կոնվենցիայի վերաբերյալ այլ քննարկումների առարկան:

⁸¹ Նույն տեղում, կետ 18:

⁸² Տես նաև Եվրոպայի խորհրդի իրավական կարծիքը Ստամբուլյան կոնվենցիայի՝ Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի մասին Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիայի վերաբերյալ (ԵԽՊՇ թիվ 210)՝ պարտավորությունների շրջանակ <https://www.coe.int/en/web/dlapil/-/legal-opinion-on-istanbul-convention>: Ստամբուլյան կոնվենցիան նաև նշվել է Համաշխարհային կանանց առաջընթացի ՄԱԿ-ի 2019-2020 թթ. զեկույցում (UN Progress of the World's Women 2019-2020), էջ 185. «Ամենավերջին և առաջադեմ իրավական առումով պարտադիր գործիքը Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի մասին Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիան է (Ստամբուլյան կոնվենցիա), որն ուժի մեջ է մտել 2014 թվականին: Այն պարտավորեցնում է պետություններին ձեռնարկել գործողություններ կանանց նկատմամբ բռնության բոլոր ձևերի կանխարգելման, բռնությունից կանանց պաշտպանության, կանանց նկատմամբ բռնության մեղավորների քրեական հետապնդման և կանանց նկատմամբ բռնության կանխարգելմանը և դրան հակազդմանը միտված համակողմանի քաղաքականությունների իրականացման ուղղությամբ» <https://www.unwomen.org/en/digital-library/progress-of-the-worlds-women>

V. Գնահատում

Ա. Ստամբուլյան կոնվենցիա. արդյո՞ք Հայաստանն ունի դրա կարիքը:

46. Երբեմն հնչում են պնդումներ, որ Ստամբուլյան կոնվենցիան իրականում անհրաժեշտ չէ, հետևյալ պատճառներով՝

ա. քանի որ կոնվենցիայի քննության առարկա խնդիրը գոյություն չունի երկրում,
բ. քանի որ խնդրին արդեն բավարար անդրադարձ եղել է գործող միջազգային իրավական փաստաթղթերով,

գ. քանի որ տվյալ երկրում արդեն իսկ գոյություն ունի կանանց նկատմամբ բռնության բոլոր ձևերի դեմ պայքարի համար բավարար ազգային (օրենսդրական) դաշտ:

47. Սկզբից նեթ անհրաժեշտ է շեշտել, որ այս երեք պնդումներից և ոչ մեկը սահմանադրական խոչընդոտ չէ: Դրանք ոչ թե վերաբերում են Ստամբուլյան կոնվենցիայի վավերացման հնարավորությանը, այլ դա անելու ցանկալիությանը:

48. Առաջին պնդումը հիմնականում փաստական բնույթ ունի: Ստամբուլյան կոնվենցիայի նպատակն է կանխարգելել կանանց նկատմամբ բռնության բոլոր ձևերը, քրեական հետապնդումը և վերացումը, ներառյալ՝ ընտանեկան բռնությունը, որը կանանց նկատմամբ դրսևորվում է անհամաչափորեն և նպաստել կանանց նկատմամբ խտրականության վերացմանը ու խթանել կանանց և տղամարդկանց միջև իրական հավասարության հաստատմանը:

49. Ընտանեկան բռնությունը լայնորեն տարածված և մեծածավալ երևույթ է: Առավել համակողմանի ուսումնասիրություններից մեկն իրականացվել է 2014 թվականին Եվրոպայում, ԵՄ հիմնարար իրավունքների գործակալության կողմից: Այդ ուսումնասիրության մեջ ներկայացված էին տվյալներ ԵՄ անդամ բոլոր 28 պետություններում կանանց նկատմամբ բռնության ծավալների, բնույթի և հետևանքների վերաբերյալ: Ուսումնասիրության արդյունքները ցնցող էին: Յուրաքանչյուր երեք կանանցից մեկը (33%) ենթարկվել էր ֆիզիկական և (կամ) սեռական բռնության՝ 15 տարեկանից սկսած: Յուրաքանչյուր հինգ կանանցից մեկը (18%) ենթարկվել էր հետամտման և յուրաքանչյուր երկրորդ կինը (55%) ենթարկվել էր սեռական ոտնձգության մեկ կամ ավելի ձևերի: Թեև այս թվերն ինքնին տագնապ են հարուցում, այդ տագնապն է՝ ավելի է մեծանում, երբ հաշվի է առնվում, որ կանայք, սովորաբար, չեն հաղորդում բռնության վերաբերյալ ոստիկանությանը և ոչ էլ մի շարք այլ ծառայությունների, որոնք կարող են աջակցություն տրամադրել, այդ թվում նաև տուժողին աջակցություն տրամադրող կազմակերպություններին: Թեև այս վիճակագրական տվյալները Հայաստանին չեն վերաբերում, կան պատճառներ ենթադրելու, որ այս երևույթի ծավալները Հայաստանում փոքր չեն⁸³: ԵԱՀԿ-ն

⁸³ Տես. օրինակ՝ Կանանց նկատմամբ բռնության գլոբալ տվյալների շտեմարան (<http://evaw-global-database.unwomen.org/en/countries/asia/armenia>) և Human Rights Watch 2018 (<https://www.hrw.org/news/2018/01/12/armenia-little-protection-aid-domestic-violence-survivors>): 2016 թ. ԿԻՎԿ-ի եզրափակիչ դիտարկումները Հայաստանի հինգերորդ և վեցերորդ համատեղ պարբերական զեկույցների վերաբերյալ (<https://www.refworld.org/docid/583863b34.html>): Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի մասին Եվրոպայի խորհրդի

նույնպես նոր ուսումնասիրություն է հրապարակել 2019 թվականի մարտին (որը նաև վերաբերում է Հայաստանին), որտեղ ներառված են երևույթի լայն մասշտաբների վերաբերյալ խիստ տազնապալի բացահայտումներ⁸⁴:

50. Ինչպես նշել է ՄԻԵԴ-ը Օփուզն ընդդեմ Թուրքիայի գործում⁸⁵ «[...] ընտանեկան բռնության խնդիրը [...] ընդհանուր խնդիր է, որը վերաբերում է բոլոր անդամ պետություններին և որը հաճախ բացահայտ չի դառնում, քանի որ հաճախ տեղի է ունենում անձնական փոխհարաբերությունների կամ փակ օղակների ներսում»:

51. Երկրորդ պնդումը վերաբերում է Ստամբուլյան կոնվենցիայով ներմուծվող նոր տարրերի ենթադրյալ բացակայությանը, քանի որ խնդրին արդեն իսկ համարժեքորեն անդրադարձել են միջազգային այլ իրավական գործիքներ: Ինչպես վերը նշվեց, իրոք կան մարդու իրավունքների պաշտպանության տարբեր փաստաթղթեր համաշխարհային և տարածաշրջանային մակարդակներում, որոնք վավերացվել են Հայաստանի կողմից և որոնք վերաբերում են Ստամբուլյան կոնվենցիայում ներառված որոշ հարցերի: Օրինակ՝ կանանց և տղամարդկանց միջև խտրականության արգելումն ամրագրված է մարդու իրավունքների ընդհանուր փաստաթղթերում (ՔՔԻՄԴ հոդված 3, ՄԻԵԿ հոդված 14 և թիվ 12 արձանագրություն) և մշակված է մարդու իրավունքների ոլորտային պայմանագրերում (ԿԽՎԿ): Այս փաստաթղթերում ներառված են նաև այլ երաշխիքներ, որոնք կարևոր են փաստացի հավասարության խթանման և մարդկային արժանապատվության պաշտպանության համար: Այդուհանդերձ, ինչպես արդեն նշվեց, Ստամբուլյան կոնվենցիան հիմնվում է այս փաստաթղթերի վրա և սկզբում հատկապես կանանց նկատմամբ բռնության վրա և ընտանեկան բռնությանը, որոնց հստակ կերպով չեն անդրադառնում ավելի վաղ շրջանի փաստաթղթերը, և նախատեսում է վերահսկողության հատուկ մեխանիզմ: Ուստի Ստամբուլյան կոնվենցիան ունի հատուկ հավելյալ արժեք այս ոլորտում նախկինում վավերացված միջազգային պայմանագրերի նկատմամբ:

52. Երրորդ պնդումն այն է, որ Ստամբուլյան կոնվենցիան անհրաժեշտ չէ, քանի որ Հայաստանում արդեն իսկ գոյություն ունի կանանց նկատմամբ բռնության բոլոր ձևերի դեմ պայքարի համար բավարար ազգային (օրենսդրական) դաշտ: Վենետիկի հանձնաժողովի կարծիքով՝ մարդու իրավունքների երաշխավորման կուռ ներքին ենթակառուցվածքի առկայությունը չի նվազեցնում արտաքին հսկողության ցանկալի լինելը: Դրանք փոխլրացնող, այլ ոչ թե հակասող տարրեր են: Ակնհայտ է, որ մարդու իրավունքների պաշտպանությունը պետք է հիմնականում իրականացվի ներքին իրավական կարգով: Յուրաքանչյուր պետության գործն է փաստական տվյալների լույսի ներքո⁸⁶ գնահատել, թե որոնք են ներպետական մակարդակում որևէ երևույթի դեմ պայքարի լավագույն միջոցները: Սակայն դա չի նշանակում, որ լրացուցիչ արտաքին վերահսկողությունը միջազգային գործիքների կողմից պետք է համարվի

կոնվենցիայով սահմանված չափանիշների տեսանկյունից՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսդրության (իրավունքի) վերլուծություն, ԵԽ (<https://rm.coe.int/gap-analysis-armenian-law-eng/168075bac2>):

⁸⁴ <https://www.osce.org/secretariat/413237>

⁸⁵ ՄԻԵԴ, Օփուզն ընդդեմ Թուրքիայի, գանգատ թիվ 33401/02, 2009 թ. հունիսի 9-ի վճիռ, կետ 132:

⁸⁶ Տես օրինակ՝ Կնասպանության եվրոպական օբսերվատորիա, որը մեկնարկել է 2018 թվականին Մալթայի համալսարանի կողմից (<https://www.um.edu.mt/research/femicide>):

ավելորդ. (ա) միջազգային փաստաթղթի վավերացումն ունի խորհրդանշական նշանակություն (պետության իշխանություններն հզոր ազդակ են ուղարկում, որ շատ լուրջ են տրամադրված քաղաքացիների հիմնարար իրավունքների պաշտպանության և հասարակական որոշակի երևույթի դեմ պայքարի հարցում), (բ) միջազգային մակարդակում կարող է տրամադրվել հարթակ, որտեղ կարելի է կիսել լավագույն փորձը և ներպետական իշխանությունների մոտեցումները՝ կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության դեմ պայքարում, քննարկել ներքին մակարդակում առկա ենթադրյալ թերությունները և ակտիվորեն նպաստել միջազգային մակարդակում գործողությունների համատեղ մոտեցման սահմանմանը, և (գ) միջազգային փաստաթուղթը կարող է լրացուցիչ երաշխիքներ ապահովել ներպետական գործիքակազմի նկատմամբ:

53. Այսպիսով, ինչ վերաբերում է Ստամբուլյան կոնվենցիան վավերացնելու փաստական կարիքի հարցին, Վենետիկի հանձնաժողովն ընդգծում է, որ դա ոչ թե Հայաստանի սահմանադրությանը համապատասխանության, այլ ցանկալիության և հնարավորության հարց է: Վենետիկի հանձնաժողովի խնդիրը չէ տրամադրել Հայաստանում առկա իրավիճակի և Հայաստանի ներպետական իրավունքի ու պրակտիկայի սպառիչ վերլուծություն: Այդ իրավիճակի գնահատումը պետք է իրականացնեն Հայաստանի իշխանությունները՝ հաշվի առնելով փորձագիտական զեկույցները, ինչպես օրինակ՝ 2016 թ-ի ԿԽՎԿ-ի եզրափակիչ դիտարկումները Հայաստանի հինգերորդ և վեցերորդ համատեղ պարբերական զեկույցների վերաբերյալ⁸⁷ և 2017 թ-ի Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի մասին Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիայով սահմանված չափանիշների տեսանկյունից Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսդրության (իրավունքի) վերլուծության վերաբերյալ Եվրոպայի խորհրդի զեկույց⁸⁸:

Բ. Ստամբուլյան կոնվենցիա. արդյո՞ք այն պարունակում է խնդրահարույց եզրույթներ և հասկացություններ

54. Ստամբուլյան կոնվենցիայում օգտագործվում են որոշակի եզրույթներ և հասկացություններ, որոնք, որոշ կարծիքների համաձայն, կարող են հակասել սահմանադրություններում ամրագրված եզրույթներին և հասկացություններին: Սա հիմնականում վերաբերում է գենդերի, գենդերային ինքնության, ընտանիքի, ամուսնության և սեռական կողմնորոշման հասկացություններին:

55. Ստամբուլյան կոնվենցիայում օգտագործված «գենդեր» եզրույթն արդեն իսկ օգտագործված է կանանց նկատմամբ բռնությանը վերաբերող մեկ այլ նախկին պայմանագրում՝ 1994 թ.-ի՝ Belém do Pará-ի կոնվենցիայում, որը սահմանում է կանանց նկատմամբ բռնությունը նույն կերպ, ինչ՝ Ստամբուլյան կոնվենցիան:

56. Ստամբուլյան կոնվենցիայում այս հասկացությունը վկայակոչվում է տարբեր դեպքերում (ընդհանուր առմամբ՝ 25 հիշատակում): Նախ՝ այն ներառում է «գենդեր»

⁸⁷<https://www.refworld.org/docid/583863b34.html>

⁸⁸<https://rm.coe.int/gap-analysis-armenian-law-eng/168075bac2>

եզրույթի սահմանումը (տես վերևում հոդված 3(գ)) և գենդերային հիմքով բռնության սահմանումը (տես. վերևում հոդված 3(դ)): Երկրորդ՝ այն պետություններին հրավիրում է որդեգրել գենդերային բաղադրիչ ունեցող մոտեցում կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության դեմ պայքարում:

57. Եղել են պնդումներ, որ գենդեր հասկացության ներմուծմամբ Ստամբուլյան կոնվենցիան ժխտում է կանանց և տղամարդկանց միջև բնական, կենսաբանական տարբերությունների գոյությունը⁸⁹: Ստամբուլյան կոնվենցիայի 12-րդ հոդվածի 1-ին կետը ուստի կլինի այսպես կոչված գենդերային գաղափարախոսության Տրոյական ձին, որը փորձում է լիովին փոխել պետությունների մշակույթը՝ հարկադրելով ժխտել տղամարդկանց և կանանց միջև կենսաբանական տարբերությունները: Ենթադրվում է, որ Ստամբուլյան կոնվենցիան պետք է հակասի սահմանադրություններին, որոնցում ճանաչվում է երկու սեռերի (տղամարդկանց և կանանց) գոյությունը: Այդպիսի մեկնաբանությունը սակայն արդարացված չէ:

58. Այն կարող է մեծապես բխել սեռի և գենդերի միջև շփոթությունից կամ այն փաստից, որ շատ լեզուներում այս երկու տարբեր հասկացությունները նշելու համար տարբեր բառեր չեն օգտագործվում: Սակայն Ստամբուլյան կոնվենցիայի երկու վավերական լեզուներով էլ՝ անգլերենով և ֆրանսերենով սեռի և գենդերի միջև տարբերությունները ակնառու են՝ սեռ և գենդեր (sex/sexe և gender/genre): Եթե առաջին եզրույթը վերաբերում է կենսաբանական իրականությանը, ապա մյուսը, վերը նշված սահմանմանը համապատասխան, վերաբերում է այդ իրականության հետ կապված սոցիալական ակնկալիքներին: Այս «սոցիալական» սահմանումը որևէ իմաստով նախատեսված չէ կենսաբանական սահմանմանը փոխարինելու համար: Բացի այդ, թեև Ստամբուլյան կոնվենցիայում տրվում է «գենդեր» եզրույթի սահմանումը, կոնվենցիայի մասնակից պետություններից չի պահանջվում այս սահմանումը ներմուծել իրենց իրավակարգեր: Այն ծառայում է որպես գործիք մասնակից պետությունների համար Ստամբուլյան կոնվենցիայի դրույթները մեկնաբանելու, ավելի լավ հասկանալու և կիրառելու նպատակով:

59. Ինչպես նշված է Ստամբուլյան կոնվենցիայի բացատրական զեկույցում, «սույն դրույթի նպատակն է հասնել այն անձանց սրտին և մտքին, որոնք իրենց վարքագծով նպաստում են սույն Կոնվենցիայում ներառված բռնության ձևերի արմատացմանը»⁹⁰: Ուստի սույն դրույթն ուղղված է գենդերային այն կարծրատիպերի և նախապաշարմունքների դեմ, որոնք խթանում և սնուցում են կանանց նկատմամբ բռնությունը, ինչպես օրինակ՝ տղամարդկանց համեմատ կանանց ստորադասության կարգավիճակի գաղափարը, որից ելնելով՝ նրանց կարելի է խրատել ծեծի միջոցով: Նման վնասակար կարծրատիպերի փոփոխության համար անհրաժեշտ միջոցների ընտրությունը թողնված է առանձին պետություններին:

⁸⁹ Տես. օրինակ՝ Ռոքսանա Ստանցիու, Գենդերը սոցիալական կառուցվածք չէ, նույնիսկ եթե Ստամբուլյան կոնվենցիան այդպես է պնդում (Roxana Stanciu, Gender is not a social construct, even if the Istanbul Convention says so), European Dignity Watch, 2018 թ. հունիսի 8:

⁹⁰ Ստամբուլյան կոնվենցիայի բացատրական զեկույց, կետ 85:

60. Ստամբուլյան կոնվենցիան չի ենթադրում, որ կանանց նկատմամբ բռնության բոլոր ձևերը գենդերային հիմքով են, մի կողմ թողնելով գենդերային բռնությունը որպես այդպիսին: Այն ենթադրում է, որ սոցիալական ակնկալիքները (կամ դրանց բացակայությունը) այն մասին, թե կանայք և տղամարդիկ ինչ պետք է անեն կամ չանեն իրենց կյանքում, կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության աղբյուրների շարքում են: Այն պատճառով, որը Ստամբուլյան կոնվենցիայի նախաբանում նկարագրվում է որպես «պատմականորեն անհավասար իշխանական հարաբերությունների դրսևորում, որոնք հանգեցրել են տղամարդկանց կողմից կանանց նկատմամբ գերիշխող դիրքի հաստատմանն ու խտրականության և կանանց լիարժեք առաջխաղացման արգելակմանը» (կետ 9), կանայք հատկապես խոցելի են բռնության նկատմամբ, քանի որ կանանց նկատմամբ բռնությունը և հատկապես ընտանեկան իրավիճակում, ավանդաբար, դիտվել է որպես սոցիալապես ընդունելի երևույթ: Օրինակ՝ օրենքները, որոնք թույլ են տալիս կամ նույնիսկ պահանջում են, որպեսզի ամուսինները «խրատեն» իրենց կանանց, այդ թվում՝ նրանց «կարգի հրավիրելով» ֆիզիկական բռնության միջոցով, պատմականորեն գործել են աշխարհի երկրների մեծ մասում և վերացվել են համեմատաբար վերջերս⁹¹: Նմանապես, այսպես կոչված «հանուն պատվի» հանցագործությունները, երբ ընտանիքի անդամը սպանում, ֆիզիկական վնասվածք է հասցնում կամ այլ կերպ վնասում է իր հարազատին, ով ենթադրաբար խայտառակել կամ անարգել է ընտանիքը, հիմնականում ուղղված են կանանց դեմ⁹²:

61. Կանանց նկատմամբ բռնության ավելի մեծ հանդուրժողականությունը, հատկապես ընտանեկան միջավայրում, արտացոլել է այն փաստը, որ ավանդապաշտական հասարակությունների մեծ մասում կանայք համարվել են տղամարդկանցից ցածր: Նրանք վտարված են եղել հանրային կյանքի բազմաթիվ ոլորտներից և սահմանափակված են եղել իրենց մասնավոր շրջանակներով: Նրանց փոխարեն որոշում էին կայացնում տղամարդ ազգականները կամ հասարակության արական սեռի այլ անդամները: Անցյալ հարյուրամյակի ընթացքում գենդերային այս խիստ բաժանումը էապես հաղթահարվել է Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններում, որոնց իրավակարգերում այժմ տղամարդիկ և կանայք համարվում են իրավահավասար (օրինակ՝ Հայաստանի սահմանադրության 30-րդ հոդված): Այդուհանդերձ, նրանք ովքեր բռնություն են գործադրում կանանց նկատմամբ և հատկապես ընտանեկան պայմաններում, կարող են դեռևս հավատարիմ մնալ անցյալից ժառանգած գենդերային կարծրատիպերին կամ առիթից օգտվել այնպիսի միջավայրում, որտեղ այդ կարծրատիպերը դեռևս լիարժեքորեն հաղթահարված չեն:

⁹¹ Քեմբել, Կանանց ծեծելը՝ միջմշակութային հեռանկար (J. C. Campbell, Beating of wives: a cross-cultural perspective), *Victimology*, h. 10, 1985, էջ 174-85: Դևիդ Փիթերսոն, Կնոջը ծեծելը՝ ամերիկյան ավանդույթ (David Peterson, Wife Beating: An American Tradition), *The Journal of Interdisciplinary History*, h. 23, 1992, էջ 97-118: Լոռնա ՄքԼին, Արժանավոր կանայք և հարբեցող ամուսիններ՝ կնոջը ծեծելը, ամուսնական վարքը և օրենքը Օնտարիոյում, 1850-1910 թթ. (Lorna McLean, Deserving Wives and Drunken Husbands: Wife Beating, Marital Conduct, and the Law in Ontario, 1850-1910), *Histoire sociale/Social History*, h. 35, 2002, էջ 59-81:

⁹² Տե՛ս. Սառա Հոսսեյն, Լին Վելչման (խմբ.) «Պատվի». հանցագործություններ, տիպարներ և կանանց նկատմամբ բռնություն (Hossein, Sara, Welchman, Lynn (eds), 'Honour': Crimes, Paradigms and Violence Against Women), Zed Books, 2005:

62. Ի պատասխան այս իրավիճակի՝ Ստամբուլյան կոնվենցիան ճանաչում է, որ թեև կանանց նկատմամբ բռնությունը բազմաթիվ պատճառներ ունեցող երևույթ է, այն ունի կառուցվածքային հարթություն, քանի որ հաճախ կապվում է կանանց նկատմամբ խտրականության և հասարակության մեջ նրանց իրավական առումով տարբերվող և ստորադաս դիրքի հետ: Ուստի այն խրախուսում է պետություններին չանտեսել այս տեսանկյունը և որդեգրել գենդերային բաղադրիչ ունեցող հեռանկար: Այն նաև կոչ է անում պետություններին անդրադառնալ կանանց նկատմամբ բռնության կառուցվածքային պատճառներին՝ ձեռնարկելով «անհրաժեշտ միջոցներ կանանց և տղամարդկանց վարքագծի սոցիալական և մշակութային վարվելակերպերում փոփոխություններ մտցնելու նպատակով, որպեսզի արմատախիլ արվեն այն նախապաշարմունքները, սովորույթները, ավանդույթները և մյուս բոլոր այն երևույթները, որոնք հիմնված են կանանց ստորադասվածության կամ կանանց և տղամարդկանց կարծրատիպային դերաբաժանման գաղափարի վրա» (հոդված 12(1)):

63. ՀՀ սահմանադրությունը գենդերին չի անդրադառնում: Սակայն այն երաշխավորում է տղամարդկանց և կանանց իրավահավասարությունը (հոդված 30) և «կանանց և տղամարդկանց միջև փաստացի հավասարության խթանումը» (հոդված 86(4)) սահմանում է որպես պետության քաղաքականության նպատակներից մեկը: Կանանց նկատմամբ բռնության, ներառյալ՝ գենդերային հիմքով բռնության վերացումը և դրան հասնելու նպատակով, ներառյալ՝ գենդերային վնասակար կարծրատիպերի փոփոխությանը միտված միջոցների խթանումը լիովին համահունչ է սահմանադրական այս կարգավորմանը:

64. Մեկ այլ ենթադրյալ վիճահարույց հասկացություն է գենդերային ինքնությունը: Այս հասկացության ամենատարածված նկարագրության համաձայն՝ կարելի է համարել, որ «գենդերային ինքնություն» եզրույթը ներառում է ոչ միայն այնպիսի անհատների, ինչպիսիք սեռափոխված տրանսսեքսուալ անձինք են, այլև այնպիսի անհատների, որոնք ընտրում են այլ միջոցներ իրենց գենդերի արտահայտման համար⁹³: Այդպիսիք են՝ տրանսվեստիտները, տրանսգենդերները և քրոսդրեսերները (հակառակ սեռի հագուստ կրողներ), ինչպես նաև անձանց այլ խմբերի, որոնք չեն դասվում արական կամ իգական երկբաղադրիչ կատեգորիաներին՝ հաճախ անվանվելով «երրորդ գենդեր»⁹⁴: Այդուհանդերձ, Ստամբուլյան կոնվենցիայում չկա գենդերային ինքնության սահմանում, որը հանդիպում է միայն մեկ անգամ 4-րդ հոդվածի 3-րդ կետում, որով սահմանվում է խտրականության բացառման դրույթը՝ նշելով, որ «մասնակից պետությունների կողմից սույն կոնվենցիայի դրույթների կատարումը, մասնավորապես՝ զոհերի իրավունքների պաշտպանությանն ուղղված միջոցները, պետք է ապահովվեն առանց խտրականության, այն է՝ /.../ գենդերային ինքնությունից /.../»: Ստամբուլյան կոնվենցիայի բացատրական զեկույցում պարզապես հստակեցվում է, որ գենդերային ինքնությունն այս համատեքստում

⁹³ Եվրոպական Միության հանուն հիմնարար իրավունքների գործակալության և Եվրոպայի խորհրդի ձեռնարկ խտրականության բացառման եվրոպական իրավունքի վերաբերյալ (European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe, Handbook on European non-discriminatory law) (2018), 171:

⁹⁴ Նույն տեղում: Ստամբուլյան կոնվենցիայի բացատրական զեկույց (2011 թ.), կետ 53:

վերաբերում է այն իրավիճակին, որում «գենդերը, որի հետ նույնականացվում են անհատները, չի համապատասխանում ծնվելիս նրանց համար որոշված սեռին»⁹⁵:

65. Կարևոր է նշել, որ Ստամբուլյան կոնվենցիան մասնակից պետություններից չի պահանջում միջոցներ ձեռնարկել անձանց այս տարբեր կատեգորիաները ճանաչելու կամ նրանց հատուկ իրավական կարգավիճակ շնորհելու ուղղությամբ: Այն պարզապես հաստատում է, որ գենդերային ինքնությունը սեռի, գենդերի, ռասայի, մաշկի գույնի, լեզվի, կրոնի, քաղաքական կամ այլ համոզմունքի, ազգային կամ սոցիալական ծագման, ազգային փոքրամասնությանը պատկանելու, գույքային դրության, ծննդյան, սեռական կողմնորոշման, տարիքի, առողջական վիճակի, հաշմանդամության առկայության, ամուսնական դրության, ներգաղթյալի կամ փախստականի կամ այլ կարգավիճակի հետ միասին խտրականության արգելման հիմքերից մեկն է: Սա նշանակում է, որ գենդերային ինքնությունը չի կարող հանդիսանալ բռնությունից պաշտպանության կամ տուժողի կարգավիճակի և այդ կարգավիճակից բխող իրավունքների մերժման հիմք: Այս առումով ոչ երկբաղադրիչ, տրանսգենդեր, տրանսսեքսուալ և այլ անձինք ունեն նույն իրավունքները, ինչպես ցանկացած այլ ոք (ոչ ավել կամ պակաս իրավունքներ):

66. Այս կարգավորումը, կարծես, լիովին համահունչ է ՀՀ սահմանադրությանը: Այն հաստատում է, որ ինչպես նշված է Սահմանադրության 28-րդ հոդվածում, «յուրաքանչյուր ոք հավասար է օրենքի առջև» և որ Սահմանադրության 29-րդ հոդվածի ուժով «խտրականությունը, կախված սեռից, ռասայից, մաշկի գույնից, էթնիկ կամ սոցիալական ծագումից, գենետիկական հատկանիշներից, լեզվից, կրոնից, աշխարհայացքից, քաղաքական կամ այլ հայացքներից, ազգային փոքրամասնությանը պատկանելությունից, գույքային վիճակից, ծնունդից, հաշմանդամությունից, տարիքից կամ անձնական կամ սոցիալական բնույթի այլ հանգամանքներից, արգելվում է»: Թեև գենդերային ինքնությունը բացահայտ կերպով նշված չէ արգելված հիմքերի շարքում, Հայաստանի սահմանադրական դատարանը կարող է ողջամիտ կերպով համարել, որ այն դասվում է «սոցիալական բնույթի այլ հանգամանքների» շարքին: Դժվար է հասկանալ, թե ինչպես կարող է գենդերային ինքնության հիմքով խտրականության արգելումը բռնությունից պաշտպանության ոլորտում և, հավանաբար, գրեթե բոլոր այլ ոլորտներում նույնպես համարվել ոչ սահմանադրական: Շատ ավելի դյուրին է հասկանալ, թե ինչպես է դա հնարավոր հակառակ իրավիճակում (եթե բռնությունից պաշտպանությունը չի տրամադրվում որոշակի անհատների նրանց գենդերային ինքնության պատճառով):

67. Ստամբուլյան կոնվենցիայի հետ կապված մեկ այլ հիմնական հասկացություններից մեկը, որը հակասությունների տեղիք է տվել, «ընտանիք» հասկացությունն է: Վիճաբանվում է, որ Ստամբուլյան կոնվենցիան տալիս է գուզընկերների փոխհարաբերությունների այնպիսի սահմանումներ, որոնք կարող են անհամատեղելի լինել որոշ երկրների սահմանադրություններում առկա

---

⁹⁵ Նույն տեղում:

սահմանումների հետ⁹⁶: Սակայն Ստամբուլյան կոնվենցիան չի ներառում ընտանիքի կամ զուգընկերների կամ միասեռականների փոխհարաբերությունների առումով որևէ սահմանում և ոչ էլ խթանում է այդպիսի փոխհարաբերությունների որևէ կոնկրետ ձև (տես ստորև. Գ):

68. Հայաստանում ընտանիքի հասկացությունը նշվում է Սահմանադրության 16-րդ հոդվածում, որի համաձայն՝ ընտանիքի պաշտպանությունը սահմանադրական կարգի հիմնարար տարր է. «Ընտանիքը, որպես հասարակության բնական և հիմնական բջիջ, բնակչության պահպանման և վերարտադրման հիմք, ինչպես նաև մայրությունը և մանկությունը պետության հատուկ պաշտպանության և հովանավորության ներքո են»:

69. «Ընտանիք» հասկացությունը սերտորեն կապված է ամուսնության հասկացության հետ: Հայաստանում ամուսնանալու ազատությունը սահմանված է երկրի Սահմանադրության 35-րդ հոդվածով՝

«1. Ամուսնական տարիքի հասած կինը և տղամարդը միմյանց հետ իրենց կամքի ազատ արտահայտմամբ ամուսնանալու և ընտանիք կազմելու իրավունք ունեն: Ամուսնության տարիքը, ամուսնության և ամուսնալուծության կարգը սահմանվում են օրենքով:

2. Ամուսնանալիս, ամուսնության ընթացքում, ամուսնալուծվելիս կինը և տղամարդն ունեն հավասար իրավունքներ:

3. Ամուսնանալու ազատությունը կարող է սահմանափակվել միայն օրենքով՝ առողջության և բարոյականության պաշտպանության նպատակով»⁹⁷:

70. Սրանից հետևում է, որ ՀՀ սահմանադրության 35-րդ հոդվածով նախատեսված է, որ ամուսնությունը միություն է ամուսնական տարիքի հասած տղամարդու և կնոջ միջև: Նրանք պետք է ունենան ընտանիք կազմելու իրավունք, որը համաձայն ՀՀ Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի՝ «պետության հատուկ պաշտպանության և հովանավորության ներքո է»: Սա նշանակում է, որ Հայաստանի ներկա սահմանադրությամբ նույնասեռական ամուսնություն չի թույլատրվում:

71. Ստամբուլյան կոնվենցիայում ամուսնության մասին նշվում է միայն հարկադիր ամուսնության համատեքստում (հոդված 37): Այն մասնակից պետությունների համար չի ստեղծում նույնասեռական ամուսնությունների օրինականացման (տես ստորև. Գ) կամ LGBS անձանց հետ կապված որևէ այլ միջոց ձեռնարկելու պարտավորություն (բացի նրանց կանանց դեմ բռնության և ընտանեկան բռնության գոհերին Կոնվենցիայով տրամադրվող պաշտպանությունից չզրկելուց): Հետևաբար, Ստամբուլյան կոնվենցիան որևէ կերպ չի հակասում ազգային սահմանադրություններին, որոնցում ամուսնությունը սահմանվում է որպես կնոջ և տղամարդու միջև միություն, ինչպես Հայաստանի դեպքում, ինչպես նշվեց վերը:

⁹⁶ Սա Սլովակիայում Ստամբուլյան կոնվենցիայի վավերացման գործընթացը դադարեցնելու նպատակով օգտագործված պնդումներից մեկն էր, տես. *Istanbulský dohovor rozpútal v parlamente diskusiu, poslanci sa v názoroch rozchádzajú*, WebNoviny, 28. marca 2019:

⁹⁷ <https://www.president.am/en/constitution-2015/>

72. Հակասությունների տեղիք տված մեկ այլ հասկացություն է սեռական կողմնորոշման հասկացությունը: Կարող է դիտարկվել, որ այս եզրույթը վերաբերում է լեսբի, գեյ, բիսեքսուալ և տրանսսեքսուալ (LGBT) անհատների, ինչպես նաև իրենց հետերոսեքսուալ համարող անձանց⁹⁸:

73. Պետք է հստակեցնել, որ եթե որևէ պայմանագիր (կամ տվյալ խնդրի վերաբերյալ որևէ այլ իրավական տեքստ) չի հակասում որոշ պետություններում ներպետական օրենսդրությամբ սահմանված իրավունքի կամ պահանջի գոյությանը, ապա դա ինքնին չի նշանակում, որ տվյալ պայմանագիրը դրական պարտավորություն է սահմանում պետությունների համար, որոնք չեն ընդունում այդ օրինական իրավունքի գոյությունը, ակտիվ կերպով նման հասկացություն ներմուծել իրենց ներքին իրավակարգերում: Այդ առումով որպես օրինակ կարող է ծառայել Փրիթին ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործը⁹⁹: Դիմումատուն կաթվածահար էր եղել և գտնվում էր հենաշարժական համակարգի նեյրոնների հիվանդության ուշ փուլում: Նրա պնդմամբ՝ Անգլիայի օրենքով սահմանված՝ ինքնասպանությանն օժանդակելու արգելքը խախտում էր նրա կյանքի իրավունքը: Դատարանը որոշեց, որ «դատարանը չի համոզվել, որ 2-րդ հոդվածով երաշխավորված կյանքի իրավունքը [կարող էր] մեկնաբանվել բացասական հայեցակերպ ներառելու առումով», որ «2-րդ հոդվածը [չէր կարող] առանց խոսքի խեղաթուրման մեկնաբանվել իբրև տրամագծորեն հակառակ իրավունք, այսինքն՝ մահանալու իրավունք» և որ «մահանալու իրավունքը, լինի դա երրորդ անձի ձեռքով, թե՛ պետական իշխանության աջակցությամբ, [չէր կարող] բխեցվել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածից»: ՄԻԵԴ-ը չի ասել, որ այն ներպետական իրավական համակարգերը, որոնք ճանաչում են ինքնասպանությանն օժանդակումը, հակասում են Կոնվենցիայի պահանջներին: Այն վճռել է, որ չի կարելի ՄԻԵԿ-ն օգտագործել դրական պարտավորություն հարկադրելու պետություններին, որոնք չեն ընդունում օժանդակվող ինքնասպանության հասկացությունը, այդպիսի հասկացություն ներմուծել իրենց իրավակարգում:

74. Պայմանագրի տեքստը, ըստ սահմանման, նախատեսվում է տարբեր և բավական բազմազան իրավական համակարգերում կիրառելի լինելու համար: Հետևաբար, այդպիսի պայմանագրի շուրջ բանակցությունների ընթացքում մշակողները հաճախ ընտրում են այնպիսի ձևակերպումներ, որոնք թույլ կտան այն կիրառել իրավական տարբեր համակարգերում: Օրինակ՝ Ստամբուլյան կոնվենցիան հավասար կիրառելի է այն երկրներում, որոնք օրինական կերպով ընդունում են նույնասեռական ամուսնությունները և (կամ) միասեռականների կողմից երեխաների որդեգրումը, ինչպես նաև այն երկրներում, որոնք դա չեն ընդունում: Ստամբուլյան կոնվենցիան չի հակասում այդպիսի իրավական համակարգերին, սակայն դա չի նշանակում, որ Ստամբուլյան կոնվենցիան նման իրավական հասկացություններ չընդունած

⁹⁸ Օ'Ֆլահերթի, Սեռական կողմնորոշում և գենդերային ինքնություն (O'Flaherty, Sexual Orientation and Gender Identity), in: Moeckli / Shah / Sivakumaran, International Human Rights Law (2018), 298: Եվրոպական միության Հանուն հիմնարար իրավունքների գործակալության և Եվրոպայի խորհրդի ձեռնարկ խտրականության բացառման եվրոպական իրավունքի վերաբերյալ (European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe, Handbook on European non-discriminatory law) (2018), 176:

⁹⁹ ՄԻԵԴ, Գանգատ թիվ 2346/02, 2002 թ. ապրիլի 29:

մասնակից պետություններին կոչ է անելու ներմուծել դրանք իրենց ներքին իրավակարգերում:

Գ. Ստամբուլյան կոնվենցիա. արդյոք այն պահանջո՞ւմ է օրենսդրական որոշակի փոփոխություններ

75. Բացի խնդրահարույց եզրույթներ և հասկացություններ պարունակելուց, ըստ պնդումների՝ Ստամբուլյան կոնվենցիան պահանջում է որոշակի օրենսդրական փոփոխություններ, որոնք կարող են հակասել երկրների սահմանադրություններին: Այս համատեքստում նախատեսված հիմնական փոփոխությունները վերաբերում են նույնասեռական ամուսնություններին, կրթությանը և հաղորդումների ներկայացմանը մասնագետների կողմից:

76. Վերոնշյալ Բ կետում քննարկված նույնասեռական ամուսնությունների խնդրի հետ կապված՝ անհրաժեշտ է ավելացնել, որ մշտապես եղել են պնդումներ, թե Ստամբուլյան կոնվենցիայի վավերացումը կհանգեցնի նույնասեռ ամուսնությունների օրինականացմանը: Այս փաստարկը որոշակի դեր է խաղացել Սլովակիայում Ստամբուլյան կոնվենցիան վավերացնելու վերաբերյալ կառավարության առաջարկի մերժման հարցում, և բավականին թեժ քննարկումների առարկա է դարձել նաև այլ երկրներում¹⁰⁰: Պարզ չէ, թե որ իրավական դրույթի վրա է այն հիմնված, քանի որ Ստամբուլյան կոնվենցիան ընդհանրապես չի անդրադառնում միասեռականներին, իսկ սեռական կողմնորոշման մասին հիշատակվում է միայն խտրականության բացառման մասին դրույթում (հոդված 4(3)), իսկ ամուսնությունը վկայակոչվում է՝ կապված հարկադիր ամուսնությունների հետ (հոդված 37):

77. Ինչպես նշվեց վերոնշյալ Բ մասում, Ստամբուլյան կոնվենցիայի կողմ պետությունների համար չկա նույնասեռ ամուսնությունների օրինականացման պարտավորություն, հետևաբար, չկա որևէ հակասություն Հայաստանի սահմանադրության հետ:

78. Այս կապակցությամբ Վենետիկի հանձնաժողովը հավելում է, որ նույնասեռական ամուսնությունների հարցին բազմիցս անդրադարձել է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը: Դատարանն արտահայտել է այն կարծիքը, որ «թեև Կոնվենցիայի ընդունումից ի վեր ամուսնության ինստիտուտը ենթարկվել է սոցիալական մեծ փոփոխությունների /.../, չկա նույնասեռական ամուսնությունների վերաբերյալ եվրոպական համաձայնություն»¹⁰¹: Այս հարցը շարունակում է «կարգավորվել ստորագրող պետությունների ներպետական օրենսդրությամբ»¹⁰²: Ստամբուլյան կոնվենցիան չի փոխում այս իրավիճակը:

¹⁰⁰ Ժան Չուլիկ, Չեխիայի Կաթոլիկ եկեղեցու բարձրաստիճան պաշտոնյան հանդես է գալիս կանանց մարդու իրավունքները երաշխավորող կոնվենցիայի դեմ (Jan Čulík, Top official of the Catholic Church in Czechia rails against a convention guaranteeing women's human rights), Britské listy, 2018 թ. հոկտեմբերի 6:

¹⁰¹ ՄԻԵԴ, Շալքը և Քոֆֆն ընդդեմ Ավստրիայի, գանգատ թիվ 30141/04, 2010 թ. հունիսի 24, կետ 58:

¹⁰² ՄԻԵԴ, Չափինը և Չարփենթեն ընդդեմ Ֆրանսիայի, գանգատ թիվ 40183/07, 2016 թ. հունիսի 9, կետ 36:

79. Վենետիկի հանձնաժողովը նաև ուշադրություն է հրավիրում ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2002 թվականի փետրվարի 22-ի որոշման վրա՝ կապված ՄԻԵԿ-ի վավերացման հետ՝

«1. 1950 թվականի նոյեմբերի 4-ին Հռոմում ստորագրված՝ «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայում, «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայի՝ 1952 թվականի մարտի 20-ին Փարիզում ստորագրված արձանագրությունում, «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայի՝ 1963 թվականի սեպտեմբերի 16-ին Ստրասբուրգում ստորագրված՝ «Որոշ այնպիսի իրավունքների և ազատությունների ապահովման մասին, որոնք այլ են, քան կոնվենցիայի և դրան կից թիվ առաջին արձանագրության մեջ արդեն ընդգրկվածները» թիվ 4 արձանագրությունում, «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայի՝ 1984 թվականի նոյեմբերի 22-ին Ստրասբուրգում ստորագրված թիվ 7 արձանագրությունում ամրագրված պարտավորությունները **համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրությանը:**

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ սույն որոշումը վերջնական է, վերանայման ենթակա չէ, ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից»¹⁰³: [շեշտադրումն ավելացված է]

Սա այսօր դեռևս արդիական է:

80. Ինչ վերաբերում է կրթությանը Հայաստանում, ապա «Իրենց երեխաների /.../ կրթության մասին հոգ տանելու /ծնողների/ իրավունքներն ու պարտականությունները» կարգավորվում են Սահմանադրության 36-րդ հոդվածի 1-ին կետով¹⁰⁴, իսկ կրթության իրավունքը՝ 38-րդ հոդվածով¹⁰⁵: Իրենց երեխաների

¹⁰³ ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2002 թվականի փետրվարի 22-ի ՄԴՈ 350 որոշումը 1950 թվականի նոյեմբերի 4-ին Հռոմում ստորագրված՝ «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայում, «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայի՝ 1952 թվականի մարտի 20-ին Փարիզում ստորագրված արձանագրությունում, «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայի՝ 1963 թվականի սեպտեմբերի 16-ին Ստրասբուրգում ստորագրված՝ «Որոշ այնպիսի իրավունքների և ազատությունների ապահովման մասին, որոնք այլ են, քան կոնվենցիայի և դրան կից թիվ առաջին արձանագրության մեջ արդեն ընդգրկվածները» թիվ 4 արձանագրությունում և «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայի՝ 1984 թվականի նոյեմբերի 22-ին Ստրասբուրգում ստորագրված թիվ 7 արձանագրությունում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ գործով:

¹⁰⁴ «Հոդված 36. Ծնողների իրավունքները և պարտականությունները

1. Ծնողներն իրավունք ունեն և պարտավոր են հոգ տանել իրենց երեխաների դաստիարակության, կրթության, առողջության, լիարժեք ու ներդաշնակ զարգացման մասին»:

¹⁰⁵ «Հոդված 38. Կրթության իրավունքը

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի կրթության իրավունք: Պարտադիր կրթության ծրագրերը և տևողությունը սահմանվում են օրենքով: Պետական ուսումնական հաստատություններում միջնակարգ կրթությունն անվճար է:

կրթության հետ կապված՝ հայ ծնողների այս իրավունքներն ու պարտականությունները հստակեցվում և ամրապնդվում են միջազգային մի շարք փաստաթղթերով, որոնք նշում են, որ ծնողներն իրավունք ունեն ընտրել իրենց երեխաների կրոնական կամ բարոյական կրթությունը՝ ըստ իրենց խղճի թելադրանքի¹⁰⁶:

81. Կրթությանն է վերաբերում Ստամբուլյան կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածը, որում նշվում է, որ «Մասնակից պետությունները հարկ եղած դեպքում պետք է անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկեն՝ միջանձնային հարաբերություններում կանանց և տղամարդկանց միջև հավասարության, կարծրատիպերից զերծ գենդերային դերերի, փոխադարձ հարգանքի և վեճերը առանց բռնության լուծելու, կանանց նկատմամբ գենդերային հիմքով բռնության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունքի հարցերով ուսումնական նյութերն ընդգրկվեն պաշտոնական ուսումնական ծրագրերում՝ կրթական բոլոր մակարդակներում և հարմարեցված լինելով ուսումնառողների զարգացող ընդունակություններին» (կետ 1): Ենթադրաբար այս դրույթը վախի տեղիք է սովել՝ կապված ծնողների, ըստ իրենց նախընտրության, երեխաներին կրթելու իրավունքի, ինչպես նաև դպրոցական ուսումնական ծրագրերում գենդերային ինքնության կամ սեռական կողմնորոշման վերաբերյալ դասընթացներ ներառելու պետության պարտավորության հետ:

82. Պետք է ընդգծել, որ Ստամբուլյան կոնվենցիան չի միջամտում երեխաներին ըստ իրենց նախընտրության կրթելու ծնողների իրավունքին: Այս հարցը, ըստ էության, դուրս է Ստամբուլյան կոնվենցիայի շրջանակից: Այս կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածով պարզապես պահանջվում է, որ մասնակից պետությունները հարկ եղած դեպքում դպրոցական ուսումնական ծրագրերում ներառեն ուսումնական նյութեր այդ դրույթում նշված հարցերի վերաբերյալ: Այդպես պահանջվում է, քանի որ կանանց նկատմամբ բռնությունը և ընտանեկան բռնությունը հաճախ բխում են վնասակար գենդերային կարծրատիպերից և նախապաշարմունքներից, որոնք մարդկանց վերաբերմունքի, համոզմունքների և վարվելակերպերի մաս են կազմում և որովհետև վերաբերմունքը, համոզմունքները և վարվելակերպերը «ձևավորվում են կյանքի վաղ փուլում»¹⁰⁷:

83. «Կրթության մասին» իր օրենքում¹⁰⁸ Հայաստանը «կրթության մարդասիրական բնույթը, համամարդկային արժեքների, մարդու կյանքի ու առողջության, անհատի ազատ և համակողմանի զարգացման առաջնայնությունը, քաղաքացիական գիտակցության, ազգային արժանապատվության, հայրենասիրության,

---

2. Յուրաքանչյուր ոք օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով ունի մրցութային հիմունքներով պետական բարձրագույն և այլ մասնագիտական կրթական հաստատություններում անվճար կրթություն ստանալու իրավունք:

3. Բարձրագույն ուսումնական հաստատություններն օրենքով սահմանված շրջանակներում ունեն ինքնակառավարման իրավունք, ներառյալ՝ ակադեմիական և հետազոտությունների ազատությունը»:

¹⁰⁶ Քելի Ջեյմս, «Մարդու իրավունքների ոլորտում կրթությունը, կրոնը և կրթության մեջ ծնողների ընտրությունը» (Kelly, James P., “Human Rights Education, Religion, and Parental Choice in Education,”) Engage (2005 թ. մայիսի 1):

¹⁰⁷ Ստամբուլյան կոնվենցիայի բացատրական գեկույց, կետ 94:

¹⁰⁸ «Կրթության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենք՝ ընդունված Ազգային ժողովի կողմից 1999 թ. ապրիլի 14-ին:

օրինականության և բնապահպանական աշխարհայացքի դաստիարակությունը» (հոդված 5(1)) հռչակում է որպես կրթության ոլորտում պետական քաղաքականության հիմնական սկզբունքներից մեկը: Մա ցույց է տալիս, որ քանի որ կրթությունը ենթակա է «ժողովրդավարության սկզբունքին» («Կրթության մասին» օրենքի հոդված 5(3)), այն պետք է հիմնված լինի այնպիսի արժեքների վրա, որոնց հիմնվում է երկրի սահմանադրական կարգը: Մարդկային արժանապատվությունը, մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների նկատմամբ հարգանքը և բոլոր քաղաքացիների հավասարությունը, ներառյալ՝ տղամարդկանց և կանանց միջև հավասարությունը, այդպիսի արժեքների թվում են (ՀՀ սահմանադրության հոդվածներ 3, 28 և 30):

84. Ստամբուլյան կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածը չի սահմանում որևէ առանձնահատուկ ձև, որով պետք է իրականացվի Ստամբուլյան կոնվենցիայով կարգավորվող խնդիրների վերաբերյալ կրթությունը: Ըստ էության՝ «հարկ եղած դեպքում» արտահայտությունն այս դրույթում ցույց է տալիս, որ Ստամբուլյան կոնվենցիան այս հարցի վերաբերյալ որոշումը թողնում է մասնակից պետություններին ոչ միայն կրթության ձևի հետ կապված, այլև դրա ծավալների: Մասնակից պետություններն են «որոշում կայացնում, թե ինչպիսի ուսումնական ծրագիր և սովորողների տարիքային որ խմբի համար են նրանք նպատակահարմար համարում նման ուսումնական նյութը»¹⁰⁹ և, ըստ էության, թե արդյոք նրանք ընդհանրապես տեղին են համարում նման ուսումնական նյութեր ունենալը, թե՛ ոչ:

85. Վենետիկի հանձնաժողովը եզրակացնում է. քանի որ Ստամբուլյան կոնվենցիայով խթանվող արժեքները համահունչ են Հայաստանի սահմանադրական արժեքներին և որ մասնակից պետություններն ունեն լայն հայեցողություն որոշելու, թե ինչպես (ինչ ծավալներով և ձևով) են կրթելու իրենց բնակչությանը Ստամբուլյան կոնվենցիայով կարգավորվող խնդիրների վերաբերյալ, ապա Ստամբուլյան կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածի և Հայաստանի սահմանադրության միջև, կարծես, չկա որևէ հակասություն:

86. Մասնագետների կողմից հաղորդումների ներկայացումը ներառված է Ստամբուլյան կոնվենցիայի 28-րդ հոդվածում, որով սահմանվում է, որ «Մասնակից պետությունները պետք է անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկեն՝ ապահովելու համար, որպեսզի ներքին օրենսդրությամբ որոշ մասնագետների համար նախատեսված խորհրդապահության կանոնները խոչընդոտ չհանդիսանան, համապատասխան պայմանների առկայությամբ, նրանց կողմից իրավասու մարմիններին կամ կազմակերպություններին համապատասխան հաղորդումներ ներկայացնելու հնարավորության համար, եթե նրանք ողջամիտ հիմքեր ունեն կարծելու, որ կատարվել է սույն Կոնվենցիայի առարկա հանդիսացող բռնության որևէ ծանր գործողություն և որ կարելի է ակնկալել նման բռնության նոր ծանր գործողությունների կրկնվելը»: Որոշ երկրներում այս դրույթը մտավախություն է ի հայտ բերել մասնագիտական որոշակի խմբերի, մասնավորապես՝ իրավաբանական

¹⁰⁹ Ստամբուլյան կոնվենցիայի բացատրական զեկույց, կետ 95:

միությունների շրջանում¹¹⁰, որ դա կարող է հանգեցնել մասնագիտական գաղտնիության վերացմանը և ազգային օրենսդրությամբ հաղորդում ներկայացնելու պարտավորության առաջացմանը: Հայաստանում հաղորդակցության գաղտնիությունը, ընդհանուր առմամբ, ապահովվում է Սահմանադրության 33-րդ հոդվածով, իսկ առանձին մասնագիտությունների հետ կապված կանոնները զետեղված են օրենսդրության մեջ և մասնագիտական կանոնագրքերում:

87. Այս մեկնաբանությունը սակայն արդարացված չէ: Ստամբուլյան կոնվենցիայի 28-րդ հոդվածի հիմնական նպատակը պետություններին խրախուսելը չէ վերացնել մասնագիտական գաղտնիությունը, այլ՝ այն դուրսից դարձնել որոշակի մասնագետների համար, առաջին հերթին՝ առողջապահության ոլորտի, կանանց նկատմամբ բռնության կամ ընտանեկան բռնության լուրջ գործողությունների վերաբերյալ կասկածների մասին հաղորդում ներկայացնելը, առանց գաղտնիությունը խախտելու համար պատժվելու վտանգի ենթարկվելու: Ինչպես Ստամբուլյան կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածը, այնպես էլ 28-րդ հոդվածը մասնակից պետությունների հայեցողությանն է թողնում որոշել, թե ինչ միջոցներ պետք է ձեռնարկել և ինչ «համապատասխան պայմաններում» հնարավոր դարձնել մասնագետների կողմից հաղորդումների ներկայացումը: Կարևոր է ավելացնել, որ ինչպես հստակեցնում է Բացատրական զեկույցը, Ստամբուլյան կոնվենցիայով նախատեսված չէ հաղորդումների պարտադիր ներկայացում¹¹¹. «այն պարզապես այդ մարդկանց հնարավորություն է ընձեռում դա անել՝ առանց գաղտնիության խախտման որևէ ռիսկի»¹¹²: Հետևաբար, Ստամբուլյան կոնվենցիան չի պահանջում մասնակից պետություններից մշակել այնպիսի օրենսդրություն, որը կարող է անհամատեղելի լինել հաղորդակցության գաղտնիության սահմանադրական դրույթների հետ:

Դ. Ստամբուլյան կոնվենցիա. արդյո՞ք այն ստեղծում է ավելորդ իրավասություններով մարմին:

88. Ստամբուլյան կոնվենցիան մասնակից պետություններից խնդրում է միջոցներ ձեռնարկել կանանց նկատմամբ բռնության բոլոր ձևերը, ինչպես նաև ընտանեկան բռնությունը կանխելու և դրա դեմ պայքարելու ուղղությամբ: Այն նաև պետություններին խրախուսում է համագործակցել այս ոլորտում միմյանց հետ: Կատարման նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնելու նպատակով՝ Կոնվենցիայով ստեղծվում է նոր միջազգային մարմին. Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության դեմ պայքարի հարցերով փորձագիտական խումբ (ԳԲԵՎԻՈ): Դա փորձագիտական մարմին է, որի կազմում պետք է լինի նվազագույնը 10 և առավելագույնը 15 անդամ, որոնք ընտրվում են մասնակից

¹¹⁰ Istanbulská úmluva vadí nejen církví, ale i advokátům. Bojí se prolomení mlčenlivosti, Aktuálně.cz, 2018 թ. հոկտեմբերի 24:

¹¹¹ Որոշ պետություններ իրենց իրավակարգերում ներմուծում են պարտադիր հաղորդումների ներկայացում, օրինակ՝ Հայաստանի դեպքում: Հայաստանի քրեական օրենսգրքի 335-րդ հոդվածը քրեականացնում է հաստատապես հայտնի նախապատրաստվող ծանր կամ առանձնապես ծանր հանցագործության մասին չհայտնելը, սահմանելով դրա համար պատիժ՝ մինչև երկու տարվա ազատազրկում:

¹¹² Ստամբուլյան կոնվենցիայի բացատրական զեկույց, կետ 147:

պետությունների կոմիտեի կողմից: Այն պետք է քննարկի մասնակից պետությունների ներկայացրած զեկույցները (հարցաշար) և մշակի զեկույցներ ու եզրակացություններ: Այն կարող է նաև ընդունել ընդհանուր բնույթի հանձնարարականներ: Համաձայն 68-րդ հոդվածի 9-րդ և 14-րդ կետերի՝ ԳԲԵՎԻՌ-ն կարող է կազմակերպել այցելություններ, որոնց ընթացքում նրա անդամները, ինչպես նաև պատվիրակության այլ անդամներ 66-րդ հոդվածի 7-րդ կետի ուժով օգտվում են որոշակի արտոնություններից և անձեռնմխելիություններից: Այս արտոնությունները և անձեռնմխելիությունները նշված են Ստամբուլյան կոնվենցիային կից հավելվածում և ներառում են.

- անձեռնմխելիություն ձեռքակալումից կամ կալանավորումից և անձնական պարագաների վրա կալանք դնելուց և անձեռնմխելիություն պաշտոնեական կարգավիճակում նրանց կողմից ասված կամ գրված խոսքերի կամ կատարված գործողությունների առնչությամբ ցանկացած իրավական գործընթացից,
- նրանց վրա չի տարածվում իրենց բնակության երկիր մուտք գործելու և երկրից դուրս գալու ազատ տեղաշարժի որևէ սահմանափակում, նաև՝ այն երկիր մուտք գործելու և երկրից դուրս գալու որևէ սահմանափակում, որտեղ նրանք կատարում են իրենց պարտականությունները, կամ որպես օտարերկրացի հաշվառվելու որևէ սահմանափակում այն երկրում, որի տարածքով նրանք անցնում են իրենց պարտականությունների կատարման կապակցությամբ,
- մաքսային և արտարժույթային հսկողության ոլորտում նրանց տրամադրվում են այն նույն արտոնությունները, որոնք տրամադրվում են օտարերկրյա պետությունների ներկայացուցիչներին՝ ժամանակավոր պաշտոնեական պարտականություններ կատարելու ընթացքում,
- Կոնվենցիայի իրականացման գնահատման վերաբերյալ բոլոր փաստաթղթերի անձեռնմխելիություն:

89. Արտոնությունները և անձեռնմխելիությունները «տրամադրվում են ոչ թե նրանց անձնական շահի, այլ ԳԲԵՎԻՌ-ի շահերից բխող իրենց գործառույթների անկախ կատարումը երաշխավորելու նպատակով» (կետ 6): Իրենց պարտականությունների կատարման կապակցությամբ նրանց կողմից ասված կամ գրված խոսքերի ու կատարված բոլոր գործողությունների համար ցանկացած իրավական գործընթացի առնչությամբ անձեռնմխելիությունը պահպանվում է՝ անկախ այդ անձանց կողմից այդ պարտականությունների կատարումը դադարեցնելու հանգամանքից:

90. ԳԲԵՎԻՌ-ի իրավասությունները և, հատկապես, նրա անդամներին շնորհվող արտոնությունները և անձեռնմխելիությունները ժամանակ առ ժամանակ ենթարկվում են քննադատության՝ որպես ազգային ինքնիշխանության *de facto* հանձնում արտաքին չընտրված մարմնի¹¹³: Մակայն նման գնահատականի համար հիմքեր չկան: ԳԲԵՎԻՌ-ն չունի միջազգային մարմնի համար արտառոց իրավասություն: Ըստ էության՝ նրա իրավասությունները բավականին սահմանափակ են, քանի որ չեն ներառում, օրինակ, միջպետական կամ անհատական դիմում ստանալու իրավունք: Բացի այդ, ԳԲԵՎԻՌ-ն չի կարող ներկայացնել պարտադիր

¹¹³ Tomáš Zdechovský, Proč Istanbulskou úmluvu kritizují právníci po celé Evropě a v ČR se o tom mlčí? iDnes.cz, 2018 թ. հոկտեմբերի 19:

կատարման բնույթի եզրակացություններ, իսկ նրա գեկույցների հիման վրա առաջարկությունները պետք է ներկայացվեն մասնակից պետությունների Կոմիտեի, այլ ոչ թե ԳՐԵՎԻՈ-ի կողմից: Արտոնությունների և անձեռնմխելիությունների առկայությունն ու աստիճանը նույնպես աննախադեպ չէ: Հավելվածը հիմնված է Եվրոպայի խորհրդի արտոնությունների և անձեռնմխելիությունների մասին գլխավոր համաձայնագրի վրա, որն ուժի մեջ է մտել 1952 թվականից՝ վերցնելով դրա դրույթներից մի քանիսը, դրանք ուղղակիորեն կիրառելի դարձնելով պետությունների նկատմամբ, որոնք Եվրոպայի խորհրդի անդամներ չեն (և Գլխավոր համաձայնագրի կողմ պետություններին), սակայն կարող են որոշում կայացնել Ստամբուլյան կոնվենցիային միանալու վերաբերյալ: Ուստի Ստամբուլյան կոնվենցիայի վավերացման հետ կապված գոյություն չունի ազգային ինքնիշխանության *de facto*, առավել ևս *de jure* փոխանցում որևէ արտաքին մարմնի:

Ե. Ստամբուլյան կոնվենցիա. արդյո՞ք այն ներմուծում է գենդերային հիմքով ապաստան

91. Ստամբուլյան կոնվենցիայի VII գլուխը վերաբերում է միգրացիային և ապաստանին և ներառում է մի շարք դրական պարտավորություններ մասնակից պետությունների համար, մասնավորապես 60-րդ հոդվածով, որտեղ նշված է՝

«Հոդված 60. Գենդերային հիմքով ապաստան հայցելու դիմում

1. Մասնակից պետությունները պետք է ձեռնարկեն օրենսդրական և այլ բնույթի անհրաժեշտ բոլոր միջոցները ապահովելու համար, որպեսզի գենդերային հիմքով կանանց նկատմամբ բռնությունը հնարավոր լինի ճանաչել որպես հետապնդում՝ Փախստականների կարգավիճակի վերաբերյալ 1951 թվականի Կոնվենցիայի 1-ին հոդվածի Ա մասի 2-րդ կետի իմաստով, և որպես ծանր հետևանքի դրսևորում, որը հիմք է տալիս լրացուցիչ պաշտպանություն իրականացնելու համար:

2. Մասնակից պետությունները պետք է ապահովեն, որպեսզի գենդերային բաղադրիչը հաշվի առնող կարծիքներ տրվեն Կոնվենցիայի հիմքերից յուրաքանչյուրի վերաբերյալ, և եթե հաստատվի, որ հետապնդման վախը առկա է այդ մեկ կամ մեկից ավելի հիմքերի նկատմամբ, ապա փախստականի կարգավիճակը դիմումատուներին պետք է տրվի կիրառելի համապատասխան իրավական գործիքներին համապատասխան:

3. Մասնակից պետությունները պետք է ձեռնարկեն օրենսդրական և այլ բնույթի անհրաժեշտ բոլոր միջոցները՝ ապաստան հայցողների համար գենդերային բաղադրիչը հաշվի առնող ընդունման ընթացակարգեր և աջակցության ծառայություններ, ինչպես նաև գենդերային ուղեցույցներ և գենդերային բաղադրիչ ունեցող ապաստան տրամադրելու ընթացակարգեր ստեղծելու համար, ներառյալ փախստականի կարգավիճակ տալու հարցի լուծումը և միջազգային պաշտպանության մասին դիմումները»:

92. Բացատրական գեկույցի 310-րդ կետով հստակեցվում է, որ Ստամբուլյան կոնվենցիայի 60-րդ հոդվածի նպատակն է համակարգել զարգացումները (ի թիվս այլոց) ՄԻԵԴ-ի նախադեպային իրավունքում՝ ընդունելով, որ կանանց նկատմամբ բռնության որոշ ձևերի դեպքում կարող է պաշտպանություն պահանջվել: ՄԻԵԴ-ի

նախադեպային իրավունքի ակնառու օրինակներից մեկը N.-ն ընդդեմ Շվեդիայի¹¹⁴ գործն է, որտեղ դատարանը նշել է, որ ըստ հաղորդումների, աֆղանացի կանանց շուրջ 80 տոկոսն ընտանեկան բռնության զոհեր են, այնպիսի գործողությունների, որոնք իշխանությունները համարել են օրինական, ուստի քրեական հետապնդում չեն իրականացրել: N.-ն ընդդեմ Շվեդիայի գործով վճճի 55-րդ կետում նշված է՝

«55. Դատարանն առաջին հերթին գտնում է, որ Աֆղանստանում կանայք հատկապես ենթակա են վատ վերաբերմունքի, եթե համարվում է, որ նրանք չեն կատարում այն դերը, որը նրանց վերապահված է հասարակության, ավանդույթների և նույնիսկ իրավական համակարգի կողմից: Ուստի ՄԱՓԳՀ-ը գտել է, որ աֆղանացի կանայք, որոնք Իրանից կամ Եվրոպայից վտարված կանանց նման նվազ ավանդապաշտ կենսակերպ են վարում, շարունակում են ընկալվել որպես արմատավորված սոցիալական և կրոնական նորմերը խախտողներ և դրա արդյունքում կարող են ենթարկվել ընտանեկան բռնության և տարբեր ձևերի պատժի՝ սկսած մեկուսացումից և խարանումից մինչև «հանուն պատվի հանցագործությունների» կատարում այն անձանց նկատմամբ, որոնք անարգանքի են ենթարկել իրենց ընտանիքը, համայնքը կամ տոհմը: Հասարակական վարքագծի կանոնների փաստացի կամ ենթադրվող խախտումները ներառում են ոչ միայն ընտանիքում կամ համայնքում դրսևորված հասարակական վարքագիծը, այլև սեռական կողմնորոշումը, պրոֆեսիոնալ կարիերայով զբաղվելը և ընտանեկան կենսակերպի հետ կապված սովորական տարաձայնությունները»:

93. Նույն ոգով, Ստամբուլյան կոնվենցիան կոչ է անում մասնակից պետություններին ճանաչել, որ բռնությունը, ինչպես բռնաբարությունը, կանանց սեռական օրգանների խեղումը, օժիտի հետ կապված բռնությունը, լուրջ ընտանեկան բռնությունը կամ մարդկանց ապօրինի վաճառքը կարող են համազոր լինել հետապնդման կամ լուրջ վնասի և հանգեցնել կացության կարգավիճակի շնորհման: Ստամբուլյան կոնվենցիայի վավերացումը չի ենթադրում, որ գենդերային հիմքով բոլոր բռնություններն ինքնաբերաբար համարվում են «լուրջ վնաս», կամ որ գենդերային բաղադրիչը հաշվի առնող մոտեցում որդեգրելը նշանակում է, որ բոլոր կանանց ինքնաբերաբար կշնորհվի փախստականի կարգավիճակ: Այն պարզապես ընդունում է, որ կանայք կարող են ենթարկվել հետապնդման որոշակի ձևերի, որոնցից կարող են տուժել: Բացատրական զեկույցի 313-րդ կետում հստակ սահմանվում է, որ պետությունները «կարող են ցանկության դեպքում» տարածել այս մեկնաբանությունն այն անհատների նկատմամբ, ովքեր գեյ, լեսբի, բիսեքսուալ կամ տրանսգենդեր են, որոնք նույնպես կարող են ենթարկվել գենդերի հետ կապված հետապնդման և բռնության որոշակի ձևերի: Այդուհանդերձ, «(...) սույն կետի [կետ 311] նպատակը մերժելը չէ 1951 թվականի Կոնվենցիայի [Փախստականների կարգավիճակի վերաբերյալ Ժնևյան կոնվենցիայի] դրույթները, մասնավորապես՝ կապված այդ Կոնվենցիայի 1-ին հոդվածով նախատեսված փախստականի կարգավիճակի շնորհման պայմանների հետ»: Ուստի Ստամբուլյան կոնվենցիան չի փոփոխում Փախստականների կարգավիճակի վերաբերյալ 1951 թվականի Ժնևյան կոնվենցիան:

¹¹⁴ ՄԻԵԴ, N.-ն ընդդեմ Շվեդիայի, գանգատ թիվ 23505/09, 2010 թ. հուլիսի 20: Տես նաև. ՄԻԵԴ-ի մի շարք այլ համապատասխան նախադեպերի թվում՝ R.H.-ն ընդդեմ Շվեդիայի, գանգատ թիվ 4601/14, 2015 թ. սեպտեմբերի 10, կետ 70, Սումալիում կանանց դժվար կացության վերաբերյալ:

94. Հետևաբար, Ստամբուլյան կոնվենցիայով նախատեսված պարտավորությունները չեն գերազանցում ՄԻԵԿ-ով ամրագրված և ՄԻԵԴ-ի նախադապային իրավունքից բխող պարտավորությունները: Այն մտավախությունները, որ Ստամբուլյան կոնվենցիայի վավերացումը նոր հանձնառություններ է ներմուծում ապաստանի տրամադրման իրավունքի ոլորտ, հիմնավորված չեն թվում:

95. Հետևաբար, ներգաղթյալ և ապաստան հայցող կանանց և աղջիկների նկատմամբ գենդերային բաղադրիչ ունեցող բռնության ընկալումը, կարծես, Հայաստանի սահմանադրությանը համահունչ է՝ ստեղծելով գենդերային հիմքով բռնության և ընտանեկան բռնության նկատմամբ հատկապես խոցելի անձանց երկու հատուկ ենթախմբեր, որոնց անհրաժեշտ է պետության պաշտպանությունը, որը ոգեշնչված է մարդու հիմնարար իրավունքների և, մասնավորապես՝ կյանքի, առողջության և մարդկային արժանապատվության իրավունքների պաշտպանությամբ, և համապատասխանում է Հայաստանի սահմանադրության 30-րդ հոդվածին և 86-րդ հոդվածի 4-րդ կետին:

VI. Եզրակացություններ

96. Վենետիկի հանձնաժողովը կրկնում է, որ պայմանագրի վավերացումը պետության ինքնիշխան գործողություն է, ինչը նշանակում է, որ պետությունը լիովին ազատ է պայմանագիրը վավերացնելու կամ չվավերացնելու իր ընտրության և արդյունքում դրանով պարտավորություններ ստանձնելու որոշման առումով: Պետության ինքնիշխան գործողություն է նաև ընտրել հարաբերությունների տեսակը, որ կցանկանար հաստատել իր ներքին և միջազգային իրավակարգերի միջև, այսինքն, թե ինչ կարգավիճակ կունենա պայմանագիրը ներքին իրավակարգում վավերացումից հետո:

97. Պայմանագրի, այսինքն Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի մասին Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիայի՝ Ստամբուլյան կոնվենցիայի համապատասխանությունը Սահմանադրությանը, ըստ Հայաստանի սահմանադրության, Հայաստանի սահմանադրական դատարանի խնդիրն է՝ ՀՀ կառավարության խնդրանքով մինչև պայմանագրի վավերացումը: Ուստի Վենետիկի հանձնաժողովի արտահայտած տեսակետները կարող են ծառայել այդ Դատարանին իր խնդիրը կատարելիս՝ տրամադրելով Ստամբուլյան կոնվենցիայի արտաքին իրավական վերլուծություն: Դա նաև կարող է նպաստել սույն Կոնվենցիայի վավերացման շուրջ հանրային քննարկմանը:

98. Սույն կարծիքի համատեքստում ի հայտ եկած հիմնական հարցերի շուրջ արված եզրակացությունները հետևյալն են՝

Ա. Կապված այն պնդման հետ, որ Ստամբուլյան կոնվենցիան անհրաժեշտ չէ

99. Կա երեք պնդում, որոնք անհրաժեշտ է հաշվի առնել: Առաջինն ունի փաստական բնույթ: Քանի որ ընտանեկան բռնությունը լայնորեն տարածված և ծավալուն երևույթ

է Եվրոպայում և ազդում է Եվրոպայի խորհրդի բոլոր անդամ պետությունների, այդ թվում նաև Հայաստանի վրա, ապա սույն Կոնվենցիայի վավերացումը մեծապես օգտակար կլինի այդ երևույթից տուժող անձանց համար:

100. Երկրորդ պնդումը վերաբերում է Ստամբուլյան կոնվենցիայով ներմուծված նոր տարրերի ենթադրյալ բացակայությանը, քանի որ խնդրին արդեն իսկ համարժեքորեն անդրադարձել են միջազգային այլ իրավական գործիքներ: Կան մարդու իրավունքների պաշտպանության տարբեր փաստաթղթեր համաշխարհային և տարածքային մակարդակներում, որոնք վավերացվել են Հայաստանի կողմից և որոնք վերաբերում են Ստամբուլյան կոնվենցիայում ներառված որոշ հարցերի: Այդուհանդերձ, Ստամբուլյան կոնվենցիան հիմնվում է այս փաստաթղթերի վրա և սևեռվում հատկապես կանանց նկատմամբ բռնության վրա և ընտանեկան բռնության վրա, որոնց հստակ կերպով չեն անդրադառնում ավելի վաղ շրջանի փաստաթղթերը՝ ներմուծելով նոր դրույթներ և որդեգրելով համապարփակ մոտեցում այդ երևույթին, ինչպես նաև տրամադրելով վերահսկողության հատուկ մեխանիզմ: Ուստի Ստամբուլյան կոնվենցիան ունի հատուկ հավելյալ արժեք այս ոլորտում նախկինում վավերացված միջազգային պայմանագրերի համեմատ:

101. Երրորդ պնդումն այն է, որ Ստամբուլյան կոնվենցիան անհրաժեշտ չէ, քանի որ Հայաստանում արդեն իսկ գոյություն ունի կանանց նկատմամբ բռնության բոլոր ձևերի դեմ պայքարի համար բավարար ազգային (օրենսդրական) դաշտ: Թեև յուրաքանչյուր պետության գործն է գնահատել, հատկապես փաստական տվյալների լույսի ներքո, թե որոնք են Ստամբուլյան կոնվենցիայում ներառված երևույթի դեմ ներպետական մակարդակում պայքարի լավագույն միջոցները, մարդու իրավունքների երաշխավորման կուռ ներքին ենթակառուցվածքի առկայությունը չի նվազեցնում արտաքին հսկողության ցանկալի լինելը: Դրանք փոխլրացնող, այլ ոչ թե հակասող տարրեր են: Լրացուցիչ արտաքին վերահսկողությունը միջազգային գործիքների կողմից ենթադրում է հետևյալ դրական կողմերը՝ (ա) միջազգային փաստաթղթի վավերացումն ունի խորհրդանշական նշանակություն (պետության իշխանությունները հզոր ազդակ են ուղարկում, որ շատ լուրջ են տրամադրված քաղաքացիների հիմնարար իրավունքների պաշտպանության և հասարակական որոշակի երևույթի դեմ պայքարի հարցում), (բ) միջազգային մակարդակում կարող է տրամադրվել հարթակ ներքին մակարդակում առկա ենթադրյալ թերությունների քննարկման, կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության դեմ պայքարի լավագույն փորձի և ներպետական իշխանությունների մոտեցումների փոխանակման համար, և (գ) միջազգային փաստաթուղթը կարող է լրացուցիչ երաշխիքներ ապահովել ներպետական գործիքակազմի նկատմամբ:

Բ. Կապված այն պնդման հետ, որ Ստամբուլյան կոնվենցիան պարունակում է որոշակի եզրույթներ և հասկացություններ, որոնք հակասության մեջ են տվյալ երկրի ազգային սահմանադրությամբ ամրագրված եզրույթների և հասկացությունների հետ

102. Այս պնդումը հիմնականում վերաբերում է «գենդեր», «գենդերային ինքնություն», «ընտանիք», «ամուսնություն» և «սեռական կողմնորոշվածություն» եզրույթներին:

103. Գենդեր. ՀՀ սահմանադրությունը գենդերին չի անդրադառնում, սակայն երաշխավորում է տղամարդկանց և կանանց իրավահավասարությունը (հոդված 30) «կանանց և տղամարդկանց միջև փաստացի հավասարության խթանումը» (հոդված 86(4)) սահմանում է որպես պետության քաղաքականության նպատակներից մեկը: Կանանց նկատմամբ բռնության, ներառյալ՝ գենդերային հիմքով բռնության վերացումը և դրան հասնելու նպատակով, ներառյալ՝ գենդերային վնասակար կարծրատիպերի փոփոխությանը միտված միջոցների խթանումը լիովին համահունչ է սահմանադրական այս կարգավորմանը:

104. Գենդերային ինքնություն. Ստամբուլյան կոնվենցիան մասնակից պետություններից չի պահանջում միջոցներ ձեռնարկել անձանց այս տարբեր կատեգորիաներին ճանաչելու կամ նրանց հատուկ իրավական կարգավիճակ շնորհելու ուղղությամբ: Այն պարզապես հաստատում է, որ գենդերային ինքնությունը խտրականության արգելման հիմքերից մեկն է: Այս կարգավորումը, կարծես, լիովին համահունչ է ՀՀ սահմանադրության 28-րդ (օրենքի առջև ընդհանուր հավասարության) և 29-րդ (խտրականության արգելում) հոդվածներին:

105. Ընտանիք. երբեմն հնչում են պնդումներ, թե Ստամբուլյան կոնվենցիան տրամադրում է զուգընկերների փոխհարաբերությունների այնպիսի սահմանումներ, որոնք կարող են անհամատեղելի լինել որոշ սահմանադրություններում առկա սահմանումների հետ, մասնավորապես՝ ընտանիքի սահմանման: Սակայն Ստամբուլյան կոնվենցիան չի ներառում ընտանիքի կամ զուգընկերների կամ միասեռականների փոխհարաբերությունների առումով որևէ սահմանում և ոչ էլ խթանում է այդպիսի փոխհարաբերությունների որևէ կոնկրետ ձև: Հետևաբար, Ստամբուլյան կոնվենցիան որևէ կերպ չի հակասում սահմանադրություններում առկա ընտանիքի սահմանումներին:

106. Ամուսնություն. Ստամբուլյան կոնվենցիայում ամուսնության մասին խոսվում է միայն հարկադիր ամուսնության համատեքստում (հոդված 37), ուստի չի հակասում սահմանադրություններին, որոնցում ամուսնությունը սահմանվում է որպես կնոջ և տղամարդու միջև միություն, ինչպես Հայաստանի դեպքում:

107. Սեռական կողմնորոշում. այս եզրույթը վերաբերում է այն անհատներին, որոնք սեռական փոքրամասնության ներկայացուցիչներ են՝ լեսբի, գեյ, բիսեքսուալ և տրանսսեքսուալ (LGBT), ինչպես նաև իրենց հետերոսեքսուալ համարող անձանց: Ստամբուլյան կոնվենցիայում սեռական կողմնորոշման մասին հիշատակվում է միայն խտրականության բացառման մասին դրույթում (հոդված 4(3)): Այն չի հակասում որոշ պետություններում այս կատեգորիայի օրինական իրավունքի կամ պահանջի գոյությանը, և դա ինքնին չի նշանակում, որ Կոնվենցիան դրական պարտավորություն է սահմանում պետությունների համար, որոնք չեն ընդունում այդ օրինական իրավունքի գոյությունը, ակտիվ կերպով նման հասկացություններ մուծել իրենց ներքին իրավակարգերում:

Գ. Կապված այն պնդման հետ, որ Ստամբուլյան կոնվենցիան կհանգեցնի օրենսդրական փոփոխությունների, որոնք կհակասեն քննարկվող երկրի սահմանադրությանը

108. Այս համատեքստում նախատեսված հիմնական փոփոխությունները վերաբերում են նույնասեռական ամուսնություններին, կրթությանը և հաղորդումների ներկայացմանը մասնագետների կողմից:

109. Նույնասեռական ամուսնություններ. Ստամբուլյան կոնվենցիան ընդհանրապես չի անդրադարձնում միասեռականներին, իսկ ամուսնությունը վկայակոչվում է միայն կապված հարկադիր ամուսնությունների հետ (հոդված 37): Հետևաբար, Ստամբուլյան կոնվենցիայի կողմ պետությունների համար չկա նույնասեռական ամուսնությունների օրինականացման պարտավորություն, ուստի չկա որևէ հակասություն Հայաստանի սահմանադրության հետ:

110. Կրթություն. Ստամբուլյան կոնվենցիան չի միջամտում երեխաներին ըստ իրենց նախընտրության կրթելու ծնողների իրավունքին: Այս հարցը, ըստ էության, դուրս է Ստամբուլյան կոնվենցիայի շրջանակից, որը պարզապես պետություններին խրախուսում է դպրոցական ուսումնական ծրագրերում ներառել ուսումնական նյութեր այդ դրույթում նշված հարցերի վերաբերյալ: Այս առումով Ստամբուլյան կոնվենցիան մասնակից պետություններին տրամադրում է լայն հայեցողություն՝ որոշելու, թե ինչպես (ինչ ծավալներով և ձևով) են կրթելու իրենց բնակչությանը Ստամբուլյան կոնվենցիայով կարգավորվող խնդիրների վերաբերյալ: Հետևաբար, Ստամբուլյան կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածի և ՀՀ սահմանադրության միջև, կարծես, չկա որևէ հակասություն:

111. Հաղորդումների ներկայացում մասնագետների կողմից. Ստամբուլյան կոնվենցիան չի խրախուսում վերացնել մասնագիտական գաղտնիությունը, այլ խրախուսում է մասնակից պետություններին դարձնել որոշակի մասնագետների համար, առաջին հերթին՝ առողջապահության ոլորտի, կանանց նկատմամբ բռնության կամ ընտանեկան բռնության լուրջ գործողությունների վերաբերյալ կասկածների մասին հաղորդում ներկայացնելը՝ առանց գաղտնիությունը խախտելու համար պատժվելու վտանգի ենթարկվելու: Ստամբուլյան կոնվենցիան մասնակից պետությունների հայեցողությանն է թողնում այն, թե ինչ միջոցներ ձեռնարկել և ինչ «համապատասխան պայմաններում» հնարավոր դարձնել մասնագետների կողմից հաղորդումների ներկայացումը և չի նախատեսում հաղորդումների պարտադիր ներկայացում: Ուստի Ստամբուլյան կոնվենցիան չի պահանջում մասնակից պետություններից մշակել այնպիսի օրենսդրություն, որը կարող է անհամատեղելի լինել հաղորդակցության գաղտնիության սահմանադրական դրույթների հետ:

Դ. Կապված այն պնդման հետ, որ Ստամբուլյան կոնվենցիան ներմուծում է լայն իրավասություններով օժտված մարմին:

112. Կոնվենցիայի կատարման նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնելու նպատակով՝ Ստամբուլյան կոնվենցիան ստեղծում է նոր միջազգային մարմին՝ Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության դեմ պայքարի հարցերով փորձագիտական խումբ (ԳՐԵՎԻՈ):

113. ԳՐԵՎԻՌ-ն չունի միջազգային մարմնի համար արտառոց իրավասություններ և նրա իրավասությունները բավականին սահմանափակ են: Օրինակ՝ այն չունի իրավունք ստանալու միջպետական կամ անհատական դիմումներ, չի կարող մշակել պարտադիր կատանման բնույթի եզրակացություններ, իսկ նրա զեկույցների հիման վրա առաջարկությունները պետք է ներկայացվեն մասնակից պետությունների Կոմիտեի, այլ ոչ թե ԳՐԵՎԻՌ-ի կողմից: Ուստի Ստամբուլյան կոնվենցիայի վավերացման հետ կապված գոյություն չունի ազգային ինքնիշխանության *de facto*, առավել ևս *de jure* փոխանցում որևէ արտաքին մարմնի:

Ե. Կապված այն պնդման հետ, որ Ստամբուլյան կոնվենցիան նոր հանձնառություններ է ներմուծում ապաստանի տրամադրման իրավունքի ոլորտում

114. Ինչ վերաբերում է ապաստանի տրամադրման մասին օրենքին, ապա Ստամբուլյան կոնվենցիայի վավերացումը չի ենթադրում, որ գենդերային հիմքով բոլոր բռնություններն ինքնաբերաբար համարվում են «լուրջ վնաս», կամ որ գենդերային բաղադրիչը հաշվի առնող մոտեցում որդեգրելը նշանակում է, որ բոլոր կանանց ինքնաբերաբար կշնորհվի փախստականի կարգավիճակ: Այն պարզապես ընդունում է, որ կանայք կարող են ենթարկվել հետապնդման որոշակի ձևերի, որոնցից կարող են տուժել:

115. Ներգաղթյալ և ապաստան հայցող կանանց և աղջիկների նկատմամբ գենդերային բաղադրիչ ունեցող բռնության ընկալումը, կարծես, Հայաստանի սահմանադրությանը համահունչ է՝ ստեղծելով գենդերային հիմքով բռնության և ընտանեկան բռնության նկատմամբ հատկապես խոցելի անձանց երկու հատուկ ենթախմբեր, որոնց անհրաժեշտ է պետության պաշտպանությունը, որը ոգեշնչված է մարդու հիմնարար իրավունքների և, մասնավորապես՝ կյանքի, առողջության և մարդկային արժանապատվության իրավունքների պաշտպանությամբ, և համապատասխանում է Հայաստանի սահմանադրության 30-րդ հոդվածին և 86-րդ հոդվածի 4-րդ կետին:

116. Այսպիսով, թեև ՀՀ սահմանադրությանը Ստամբուլյան կոնվենցիայի համապատասխանության վերաբերյալ որոշում կայացնելը ՀՀ սահմանադրական դատարանի խնդիրն է, Վենետիկի հանձնաժողովն այն կարծիքին է, որ այդ Կոնվենցիայում չկան այնպիսի դրույթներ, որոնց վերաբերյալ կարելի է ասել, թե դրանք «հակասում են» ՀՀ սահմանադրությանը: Ընդհակառակը, Ստամբուլյան կոնվենցիայի հիմնական պարտավորությունը, այսինքն՝ կանանց նկատմամբ բռնության բոլոր ձևերի և ընտանեկան բռնության կանխարգելումը և դրա դեմ պայքարը, արդեն իսկ բխում է Սահմանադրությունից և մարդու իրավունքների մասին այլ պայմանագրերից, որոնց մասնակից կողմ է Հայաստանը: